

מדד חוסן רבעוני נגב מערבי

ספטמבר 2024

ציון שנה למתקפת ה-7.10

מחברי הדו"ח

אוניברסיטת תל אביב:

פרופ' ברוריה עדיני
פרופ' שאול קמחי
אריאל קאים
רעות רביבי

המכללה האקדמית תל חי:

ד"ר הדס מרציאנו
פרופ' יוחי אשל

חברת INDICATE

ארץ חדשה עכשיו

תקציר מנהלים

רקע כללי:

מאז ה-7 לאוקטובר 2023, נכנסה מדינת ישראל למשבר קשה ומתמשך בעל השלכות משמעותיות הן על חוסן האוכלוסייה הכללית והן על אוכלוסיית הנגב המערבי, שנפגעה באופן יותר חמור מהאירועים ב-7 לאוקטובר. צוות מחקר שמורכב מנציגי מספר גופים - ארץ חדשה עכשיו, Indicate, וחוקרים בכירים בתחום החוסן מאוניברסיטת תל אביב ומהמכללה האקדמית תל חי - התאגד יחד כדי לבצע ניטור של רמת החוסן ומנגנוני ההתמודדות של הציבור בנגב המערבי.

שיטה:

המחקר בוצע בשילוב שיטות מחקר כמותניות ואיכותניות. במחקר הכמותני נאסף מידע ממדגם של 503 אנשים מאוכלוסיית הנגב המערבי, באמצעות שאלון מובנה שהופץ באמצעות רשתות חברתיות, מפה לאוזן, ובאמצעות מתנדבים שפעלו ביישובים וכן על ידי חברת פאנל אינטרנטית. איסוף הנתונים בוצע בין ה-28 לאוגוסט ל-18 בספטמבר, 2024. במחקר האיכותני נותר ונותח השיח שעלה ברשתות החברתיות העיקריות במהלך החודשים יולי, אוגוסט וספטמבר 2024. הצגת הנתונים בדו"ח הנוכחי משלבת את המידע והתובנות משני סוגי המחקר, באופן שמאיר זוויות שונות של החוסן ומדדי ההתמודדות השונים בקרב אוכלוסיית הנגב המערבי, בפילוח דמוגרפי בהתאם לסוגי היישובים: ערי הנגב המערבי, קיבוצים מושבים ויישובים קהילתיים, ויישובי הבדואים. נבדקו 12 משתנים: חוסן לאומי (חברתי), חוסן קהילתי, חוסן אישי, תקווה, מורל, תסמיני דחק, תסמיני פוסט-טראומה, תפיסת איומים, תחושות סכנה, תפיסת לכידות חברתית, ועמדות ביחס לתשתיות החינוך הקהילתיות ותעסוקה - פרנסה.

עיקרי הממצאים:

חוסן לאומי	חוסן קהילתי	חוסן אישי	בריאות נפשית
תקווה ומורל	תחושת ביטחון	לכידות חברתית במדינה	חינוך
פרנסה	דיוור	ישובים מפונים לעומת לא מפונים	חוסן הוליסטי

חוסן לאומי:

רמת החוסן הלאומי של אנשי הקיבוצים/מושבים דומה לזו של התושבים ביישובים הבדואים והיא נמוכה משמעותית מזו של תושבי הערים. החוסן הלאומי של האוכלוסיות בערים הוא הגבוה ביותר מבין שלושת סוגי היישובים. מהשיח ברשתות החברתיות ניתן להבין כי הרקע לחוסן הנמוך יותר שונה בין שני סוגי היישובים. בחברה הבדואית התחזקה בחודשים האחרונים מגמה אנטי-ממסדית, מתוך תחושה שהתושבים "נמצאים על הכוונת" של הרשויות הישראליות. ציפוף השורות במגזר הבדואי ניכר היטב במצבי חיכוך עם המדינה, כמו למשל בהריסת בית משפחת אבו כף באום בטיין, בדואים רבים התבצרו בבית המיועד להריסה, הבעירו צמיגים והפרו את הסדר. המגמה האנטי-ממסדית באה לידי ביטוי גם ביחס לבדואים שמשרתים בצה"ל, כלפיהם נטען שהמדינה מנצלת אותם מבלי לתת להם הכרה או שוויון זכויות. התגייסות בדואית נוספת נרשמה סביב מבצעי איסוף תרומות למען תושבי עזה, שנתפס כצעד היחיד שהבדואים יכולים לעשות לטובת הפלסטינים ברצועה. לעומת זאת, ניכר ברשתות החברתיות כי יום השנה לאירועי ה-7 באוקטובר המתקרב העלה בקיבוצים/מושבים גילויי חוסר אמון של התושבים ביחס למדינה. מגמה זו הייתה צפויה במידת מה בשל הצפת זיכרון האירועים, אך היא הועצמה על רקע המחלוקת הקשה סביב קיום הטקס הממלכתי. לצד זאת, השיח השוטף על החטופים, כמו גם על החזרת גופותיהם של חטופים שנחטפו בחיים, תפס מקום משמעותי מאוד בשיח בקיבוצים ובמושבים, כאשר רבים הבהירו שהחזרתם מהווה תנאי הכרחי להשבת האמון במערכת המדינית והצבאית כאחד.

חוסן קהילתי:

רמת החוסן הקהילתי בקיבוצים/מושבים גבוהה יותר באופן מובהק בהשוואה לערים ולאוכלוסיית הבדואים. רמת החוסן הקהילתי של האוכלוסייה הבדואית היא הנמוכה ביותר מבין סוגי היישובים ונמוכה אף באופן מוחלט (בהשוואה לאוכלוסייה הכללית שנמדדה במחקר מקביל). משיח הרשתות עולה שלקראת ציון שנה לאירועי ה-7 באוקטובר, ניכר שראשי הערים ממשיכים לפעול בנחישות לביסוס נרטיב הגבורה העירונית, תוך התמקדות בהנצחת הנופלים והבלטת סיפורי האומץ, וכן הדגשת הגורל המשותף עם היישובים הסמוכים. לצד זאת, בולטים מאמצי הרשויות להעניק לתושבים תחושת ביטחון ומוכנות מקסימלית להתמודדות עם מצבי חירום, על אף התסכול הגובר של התושבים מהמחסור במרחבים מוגנים בערים, בייחוד במסגרות החינוכיות.

חוסן אישי:

רמת החוסן האישי של תושבי הקיבוצים/מושבים ותושבי הערים דומה והיא ברמה גבוהה יחסית; החוסן האישי נמוך יותר בקרב האוכלוסייה הבדואית. רמת החוסן האישי של אוכלוסיית הנגב המערבי דומה לזו של האוכלוסייה הכללית בישראל (שנבדקה במחקר מקביל) ומרמזת כי בעת חירום מתמשך, חל תהליך של "נרמול" החירום ונוצרת שגרת חירום חדשה המאפשרת לפרט להמשיך ולתפקד ככל הניתן.

בריאות נפשית (תסמיני דחק ותסמיני הפרעת דחק פוסט טראומטית):

רמות הדחק (תסמיני חרדה ודיכאון) ותסמיני הפרעת דחק פוסט טראומטית גבוהות יחסית בקרב כלל האוכלוסיות בנגב המערבי. ובכל זאת, תושבי הערים הציגו רמת דחק מופחתת לעומת שני סוגי הישובים האחרים. תושבי הקיבוצים/מושבים וכן תושבי הערים הציגו רמות בינוניות של תסמיני הפרעת דחק פוסט טראומטית, ללא הבדל ביניהם. למרות שנושא תסמיני הדחק עלה במחקר כמשמעותי יותר בקרב הבדואים ותושבי הקיבוצים/מושבים, השיח על הנושא ברשתות היה בולט יותר בקרב תושבי הערים. מאז פרוץ המלחמה ועד היום, סוגיית המענה הנפשי תופסת מקום מרכזי יחסית בשיח בקרב תושבי הערים. רבים מביעים תסכול מכך שבעוד שניתן סיוע כלכלי בצורת הטבות מס והקלות בארנונה לחלק מהאוכלוסייה, בתחום הנפשי נותרו רבים ללא מענה הולם. חלק מהתושבים מדווחים כי הם נאלצים לצאת מחוץ לעיר כדי לקבל טיפול נפשי, עקב זמן המתנה ממושך ומחסור במטפלים. זאת, למרות שפועלים, הן בשדרות והן באופקים, מרכזי חוסן בשיתוף העיריות המקומיות שאמורים לספק מענה נפשי רחב היקף לתושבים. הדיון סביב המחסור במענה לצרכי בריאות הנפש בולט במיוחד באופקים, ולאחר מכן בנתיבות שחשים כי הם טרם זכו להכרה ראויה מצד המדינה בטרומה שחוו ועל כן, אינם זוכים לסבסוד עבור הטיפול. אחת ההשערות לגבי חוסר השיח בישובי הבדואים, קשורה להשערה תרבותית, לפיה קשיים נפשיים אינם נושא שמציפים בשיח חברתי מאחר ופניה לשירותי בריאות הנפש אינם מקובלים בישובים אלה.

תקווה ומורל:

רמת התקווה בערים הייתה גבוהה בהשוואה לשני סוגי הישובים האחרים. בדומה, המשיבים מהערים הראו רמת מורל גבוהה יותר לעומת תושבי הקיבוצים/מושבים. רמת התקווה נמצאה במחקרים קודמים רבים, כמו גם במחקר הנוכחי, כמשתנה חשוב בניבוי רמת חוסן - אישי ולאומי. לאור זאת, השקעה מערכתית בבנייה ושימור התקווה חשובה ומתחייבת.

תחושת ביטחון:

תחושת הסכנה בקרב אוכלוסיית הנגב המערבי גבוהה יחסית. בבחינת **דירוג האיומים** השונים, האיום הפוליטי ואיום האלימות בחברה הישראלית נתפסו כגורמים המאיימים ביותר, אף יותר מהאיום של המלחמה בחזיתות השונות. לא נמצאו הבדלים גדולים בתחושות הסכנה בין סוגי הישובים. עם זאת, תושבי הערים תופסים את רוב האיומים כנמוכים יותר לעומת תושבי סוגי הישובים האחרים. מבין כל סוגי הישוב, התושבים הבדואים תופסים את האיום של האלימות בתוך החברה הישראלית כמאיים עליהם ביותר באופן אישי. הממצאים משיח הרשתות מדגימים את ההבדלים באופי החששות שעולים בקרב תושבי הישובים השונים. בקיבוצים והמושבים, חזרת התושבים מהמלונות לישובי הקבע ולישובים הזמניים עוררה תגובות מעורבות. בעוד שבישובים שנפגעו קשה ונותרו מפונים החל תהליך הריסה ושיקום שעורר תקווה, בישובים שנדרשו לחזור עלו חששות מהחיים תחת איום ומנרמול החיים בצל מלחמה. ניכרת ביקורת המופנית כנגד מנהלת 'תקומה' על התנהלותה וניתוק מצרכי התושבים, וכנגד צה"ל על חוסר יכולתו לספק ביטחון אמיתי, גם כיום לאחר חודשי לחימה ארוכים. רבים מהתושבים עדיין מתלבטים לגבי עתידם באזור; חלקם מגדירים את החזרה כ"תקופת ניסיון" בשל חוסר ביטחון וחשש. בקרב תושבי הישובים הבדואים, הדמות הציבורית שזוכה לכמות הגבוהה ביותר של תשומת לב הוא השר איתמר בן גביר, שנתפס כמי שעומד בראש מנגנון "משטרת בן גביר" - המשרתת אותו בהתנכלות לחברה הבדואית. מצד אחד, אוזלת היד של המשטרה בטיפול בגל הפשיעה והאלימות ששוטף את הנגב מעידה, על פי התושבים, על חוסר הרצון של העומד בראשה לדאוג לביטחון התושבים. מצד שני, ההחרפה במדיניות הריסות הבתים, בהובלת השר, נתפסת ככלי לדיכוי החברה הבדואית, תוך ניצול המלחמה בעזה לשם כך. חוסר האמון במשטרה מביא לצמיחה של טענות קונספירטיביות כלפי פעילות המשטרה והבעת ספק בכל דבר שקשור אליה.

לכידות חברתית במדינה:

לכידות חברתית היא הערכת המשיבים לגבי תפיסתם את תחושת השייכות והקשר בין אוכלוסיות במדינת ישראל (בכללותה). רמת תפיסת הלכידות החברתית במדגם כולו הייתה בינונית. בנוסף, בערים העריכו את הלכידות החברתית כגבוהה יותר בהשוואה לקיבוצים/מושבים.

חינוך:

רמת שביעות הרצון ממערכות החינוך נמוכה בקרב כלל המשיבים; לא נמצאו הבדלים משמעותיים ברמת שביעות הרצון על פי החלוקה לסוגי הישובים השונים. ככל הנראה, הסיבות לחוסר שביעות הרצון אינן זהות בכלל הישובים, כפי שעולה מהשיח. בקיבוצים/מושבים ההכנות לפתיחת שנת הלימודים, ובעיקר מיקום בתי הספר, הסתמנו כגורם רב השפעה על חזרת התושבים ועל הישגותם בחבל, גם מחוץ לקו ה-7 ק"מ. ברשת נוהל קמפיין קולני במעוצה איזורית אשכול על מחסור בבתי ספר עורפיים, אך ביקורות דומות נשמעו גם במועצות השכנות. מהקמפיין ומהשיח ברשתות בכלל, נראה כי לא רק ההחלטות הסופיות, אלא התנהלות המועצות ומשרד החינוך מול התושבים, בעיקר באשכול, העמיקו את חוסר האמון בממסד ואת תחושת הניכור, זאת למרות שובם של רוב התושבים לבתיהם. לעומת זאת, בערים עלתה ביקורת כנגד החינוך הבלתי פורמלי וכנגד פערי המיגון בבתי הספר. טענות האוכלוסייה הבדואית בנושא החינוך אכן עולות ברשת, אך במנותק מהמלחמה.

פרנסה:

פגיעה משמעותית ביותר בפרנסה זוהתה בקרב אוכלוסיית הקיבוצים/מושבים. עם זאת, אוכלוסיה זו גם דיווחה על קבלת העזרה הרבה ביותר מהמדינה. בערים דווחה הפגיעה הקטנה ביותר בפרנסה, ובמקביל דווח על סיוע נמוך יותר מהמדינה לעומת הקיבוצים. תושבי הישובים הבדואים מדווחים על כך שעברו את הטלטלה הכלכלית המשמעותית ביותר בשל המלחמה, אך חשים שהם זוכים לסיוע הקטן ביותר מהמדינה. בהתאם הם מדווחים כי הנושא השני שמאיים עליהם ביותר (אחרי האלימות בחברה) הוא המצב הכלכלי. בהתאם לממצאים אלו, גם השיח הכלכלי עולה ביתר שאת בקרב תושבי הערים והבדואים ופחות בקרב הקיבוצים/מושבים. בקרב תושבי הערים, האינפלציה והתייקרות הארנונה והמסגרות החינוכיות הלא-פורמליות, לצד שיעורי האבטלה הגבוהים מעסיקים במיוחד. באופקים ונתיבות בפרט נשמעים קולות המביעים אי-שביעות רצון מאי-הכללתן במענים שמספקת "מנהלת תקומה", ובשדרות עולה טענה כי המענקים מועברים לעירייה במקום לתושבים עצמם. במקביל, נתוני האבטלה הגבוהים מהווים מקור דאגה משמעותי ונשמעת ביקורת על המדיניות העירונית המתמקדת בבניית שכונות חדשות במקום בתמיכה בתושבים שאיבדו את מקור פרנסתם. זאת, למרות היוזמות המקומיות של העיריות לשפר את מצב התעסוקה כמו ירידי תעסוקה יעודיים. בקרב הבדואים, המלחמה אכן יצרה פגיעה משמעותית שעולה בשיח ברשת. לפני המלחמה, כלכלת הישובים הבדואים בדרום, ובעיקר ברהט, הסתמכה רבות על פועלים פלסטינים מהגדה. לאחר ביטול אישורי הכניסה בעקבות ה-7 באוקטובר, נגרמה פגיעה משמעותית לפרנסתם, עם עלייה חדה בעלויות העסקת פועלים וקבלנים שדיווחו על חוסר יציבות כלכלית. בנוסף, המלחמה פגעה עוד יותר בכלכלת הנגב, במיוחד לאור קיצוצים בתקציבים לחברה הערבית. בתגובה, החלו קריאות לתמוך בעסקים בדואים ולהחרים עסקים יהודיים בבאר שבע, מתוך ניסיון לשמר את הכלכלה המקומית.

דיור:

נושא זה נבחן רק בשיח הרשתות. ניכרו הבדלים בנושאים שעולים בין סוגי הישובים השונים. בקיבוצים/מושבים עולים חששות בצד תקווה לחזרה למגורים בישובים, כמו גם כעס על מנהלת תקומה שמפעילה לחץ לחזרה לאזור שעדיין אינו בטוח. בערים השיח על הדיור מתייחס בעיקר לתנופת ההרחבה של הערים, אשר חלק מהתושבים רואים בה ברכה ואילו אחרים מביעים חשש מפגיעה אפשרית בתושבים הוותיקים. בניגוד לבנייה המתרחבת בערים, בישובים הבדואים השיח על דיור מתמקד בהריסות הבתים, אשר התגברו עם כניסתו של השר בן-גביר לתפקידו. נושא זה מעלה סוגיות פוליטיות נוספות. ההבדלים בשיח בין סוגי הישובים, מעידים על האתגרים השונים העומדים בפני כל אוכלוסייה, ומחייבים מתן פתרונות מותאמים לכל בעיה.

ישובים מפונים לעומת לא מפונים:

נושא זה נבדק, א-פריורית, רק במחקר הכמותני. נמצא שאנשים מישובים שפוננו מציגים מדדי התמודדות חיוביים פחותים ומדדי התמודדות שליליים מוגברים לעומת אלו מהישובים שלא פונו. אמנם אין דרך לדעת האם האנשים עצמם פונו או לא (שאלה זו לא נבדקה), ובכל זאת ניתן להסיק שפינוי ישובים למשך תקופה ממושכת מקשה על החוסן וההתמודדות הנפשית של תושבי ישוב שפונה (בין אם התפנו אישית או לא).

מסקנות:

תוצאות המחקר המשולב שבוצע בשתי שיטות מחקר שונות, כמותניות (שאלון מחקרי) ואיכותניות (שיח רשתות) במלאת שנה למלחמה, מציגות מצב מאתגר בקרב תושבי הנגב המערבי על גווניו השונים.

בצד הממצאים שמראים רמות חוסן אישי ולאומי נמוכות יחסית בהשוואה לכלל האוכלוסייה (ממצאי המחקר הנוכחי הושוו לנתונים ממחקר אחר שנעשה במקביל), זוהו הבדלים בין סוגי הישובים, כאשר החוסן הלאומי, התקווה, המורל ותחושת הלכידות החברתית גבוהים יותר בקרב תושבי הערים, ואילו החוסן הקהילתי נמצא גבוה יותר בקיבוצים/מושבים. רמות תסמיני הדחק והפרעת דחק פוסט טראומטית בכל סוגי הישובים היו גבוהות למדי ובעיקר בקרב הקיבוצים/מושבים והבדואים, וכך גם תחושות הסכנה שהיו ברמה גבוהה יחסית.

מספר נושאים מצביעים ביחד על הצורך לנטר כל אחד מסוגי הישובים בנפרד וגם על התרומה היחודית של שילוב המידע מתוך שני סוגי המחקר. האיומים שנבדקו דורגו באופן שונה בסוגי הישובים השונים, וכאשר מתבוננים לעומק בשיח הרשתות ניתן לראות לכך עדות בשיח. בנוסף, בעוד שביעות הרצון ממערכת החינוך נמוכה-בינונית בכל הישובים, ניתוח שיח הרשתות מסייע להבין שהגורמים לחוסר שביעות הרצון שונים בכל סוג ישוב. בדומה, קשיי הפרנסה יחד עם העזרה שהמדינה העניקה, כמו גם נושא הדיור והאופן שבו הוא בא לידי ביטוי בשיח הרשתות, מצביעים על דפוסים שונים בין סוגי הישוב.

ממצאים אלו יחד, מצביעים על כך שיש לתכנן לכל אוכלוסייה את הפתרונות שיתאימו לה באופן יעודי. כמו כן, הממצאים מדגישים את חשיבות ההתבוננות על הנושא בחלוקה לסוגי הישוב, תוך שימוש בשיטות מחקר מגוונות, שיאפשרו שילוב מידע ותובנות, שלא ניתן היה להגיע אליהם ללא החיבור בין שתי השיטות השונות של איסוף הנתונים.

הקדמה

שותפים:

◀ ארץ חדשה עכשיו

"ארץ חדשה עכשיו" הינו ארגון ללא מטרות רווח, שהחל פעילותו מיד לאחר השבעה באוקטובר, בעקבות "השבת השחורה". הארגון נשען על איסוף נתונים באופן רציף מהשטח ליצירת תמונת מצב, ותובנות, כמו גם ביזום וליזוי פרויקטים לשיקום הנגב המערבי. כאמור כלל הפרויקטים נובעים מהצרכים ומהמצוקות העולים מן השטח. ארץ חדשה אוספת נתונים באמצעים שונים ומגוונים, בין היתר על ידי מעורבות פעילה בקהילות, שיח בלתי אמצעי עם תושבים, אירועי מעורבות קהילתית ופעילות משותפת עם עמותות נוספות במרחב. תחומי המיקוד כוללים בשלב זה יוזמות בתחומי חוסן - מהפרט ועד הקהילה, ומתוכננות להמשך פעילויות בתחומי החינוך והתעסוקה.

◀ Indicate

חברת אינדיקייט מתמחה בביצוע מחקרי עומק בקרב קבוצות אוכלוסייה שונות בישראל באמצעות ניטור וניתוח מעמיק של השיח ברשת, ביצוע סקרים, קבוצות מיקוד, ראיונות עומק ועוד. על בסיס יכולות הניטור והאיסוף שלה, מעניקה אינדיקייט שירותי מחקר, ייעוץ אסטרטגי וייעוץ תקשורתי לגופים מובילים בארץ ובחו"ל, עם התמחות מיוחדת בעבודה מול מגזרים וקהילות ייחודיות. את אינדיקייט מובילים מומחים בעלי ניסיון מוכח בתחומים כמו מדיניות ציבורית, ממשל, תקשורת, ניו-מדיה ושיווק. הניסיון הייחודי של אינדיקייט בעבודה עם המגזרים השונים בישראל, מתבסס על היכרות רבת שנים עם שורה של קהילות דוברות שפות שונות (ערבית, רוסית, אמהרית, יידיש ועוד), ועם הצרכים והאתגרים הייחודיים של כל קהילה.

◀ אוניברסיטת תל אביב והמכללה האקדמית תל חי

ResWell (שיתוף פעולה מחקרי בינלאומי בנושאי חוסן ומיטביות) באוניברסיטת תל אביב פועל לקידום המחקר, תמיכה בעיצוב מדיניות והפצת ידע בתחומי החוסן והמיטביות (well-being). ResWell מאגד חוקרים מובילים מאוניברסיטת תל אביב וממכללת תל חי ומעוד למעלה מ-20 מדינות בעולם, הבוחנים באופן שוטף מצבי משבר שונים ומפרסמים תובנות אודות הדרכים בהן יחידים, קהילות וחברות יכולים להתמודד ביתר יעילות עם אתגרים מגוונים ולחזק את יכולות החוסן שלהם. מאמצי המחקר המתמשכים של ResWell הניבו פיתוח אסטרטגיות מבוססות-ראיות לתמיכה בחוסן של קהילות בישראל ובעולם, במיוחד במהלך משבר הקורונה, המלחמה בין רוסיה לאוקראינה, ומלחמת "חרבות ברזל" המתמשכת.

רקע כללי:

חוסן מוגדר כיכולת להתמודד בהצלחה עם משבר, להתאושש ממנו ולחזור לתפקוד ברמה דומה לטרם-המשבר או אף להתעצם מעבר לכך. חוסן ניתן לבחינה ברמת הפרט (חוסן אישי), רמת הקהילה (חוסן קהילתי) ורמת החברה כולה (חוסן לאומי או חברתי). המשבר הקשה במדינת ישראל בכלל, ובנגב המערבי בפרט, התחיל באירועי ה-7 באוקטובר 2023 וממשיך, בשל המלחמה המתמשכת, עד היום. למשבר יש השלכות משמעותיות על חוסן האוכלוסיה ולכן נדרש ניטור מתמשך של רמת החוסן ומנגנוני ההתמודדות של הציבור. ניטור זה יועיל בזיהוי הצרכים המשתנים ובבחינת יעילות תכניות ההתערבות והשיקום המיועדות להשבת השגרה למערך האזרחי.

לצורך כך, יזמנו מחקר אורך אשר ינטר באופן עיתי את רמת חוסן האוכלוסיה באזור הנגב המערבי. הדו"ח מציג תוצאות של מחקר המתבצע תוך שילוב שיטות מחקר כמותניות ואיכותניות: המחקר הכמותני בוצע באמצעות שאלון מובנה שהועבר למדגם של האוכלוסייה בנגב המערבי כמעט שנה לאחר פרוץ המלחמה; המדידה בוצעה במהלך כשלושה שבועות, שהתחילו ב-28 לאוגוסט והסתיימו ב-18 בספטמבר 2024. המחקר האיכותני בוצע באמצעות ניטור וניתוח של השיח ברשתות החברתיות במהלך שלושת החודשים יולי, אוגוסט וספטמבר 2024. הצגת הנתונים בדו"ח הנוכחי משלבת את המידע והתובנות משני סוגי המחקר, באופן שמאיר זוויות שונות של החוסן ומדדי ההתמודדות השונים בקרב אוכלוסיית הנגב המערבי בפילוח דמוגרפי בהתאם לסוג הישובים: ערי הנגב המערבי, קיבוצים מושבים וישובים קהילתיים, וישובי הבדואים.

מתודולוגיה כללית:

המחקר הכמותני מבוסס על שאלון מובנה שהופץ באופן אנונימי בין 28 לאוגוסט ל-18 לספטמבר 2024 לאוכלוסיה בנגב המערבי, בקרב תושבי קיבוצים, מושבים, ערים וישובים בדואים בפזורה. בצד פרטים דמוגרפיים אודות המשיבים, נבדקו 11 משתנים: חוסן לאומי (חברתי), חוסן קהילתי, חוסן אישי, תקווה, מורל, תסמיני דחק, תסמיני פוסט-טראומה, תפיסת איומים, תחושות סכנה, תפיסת לכידות חברתית, ועמדות ביחס לתשתיות החינוך הקהילתיות. לאור חשיבות סוגית התעסוקה - פרנסה הוספו שאלות בדידות בנושא זה. הממצאים מוצגים הן ביחס לכלל המדגם והן בחלוקה לשלושת סוגי הישובים - קיבוצים/מושבים; ערים ועיירות; ישובים בדואים.

במטרה לעקוב אחר תנודות ושינויים ברמת החוסן לאורך זמן, ועל מנת לשקלל את המשתנים השונים שנאספים, גובש 'מדד חוסן הוליסטי'. לצורך החלטה אודות הנושאים שיש לכלול במדד זה ואת המשקל היחסי של כל מרכיב, בוצע תהליך דלפי מותאם (שיטה להשגת הסכמה בין מומחים) בהשתתפות 13 בעלי תפקיד (מתחומי החוסן, פסיכולוגיה, רוחה, ביטחון, תקשורת, חינוך, דיוק, תעסוקה, כלכלה ורפואה). מומחי התוכן מייצגים עולמות תעסוקה שונים: אנשים העובדים בשדה (5), באקדמיה (6), ובממשל (2). בעקבות שלושה מחזורי התייחסות, סוכם 'מדד החוסן ההוליסטי' והוא כולל 7 משתנים (מתוך הסך הכולל של 11 המשתנים שפורטו לעיל וכן נושא התעסוקה/פרנסה), בעלי משקל יחסי שונה. ההסכמה בין המומחים הוגדרה מראש לרמה של 70% ומעלה. לאור זאת, הגורמים הנכללים במדד החוסן ההוליסטי ומשקלם היחסי הינם (מתוך הסך הכולל של 100%):

הקטגוריה	1. חוסן חברתי (לאומי)	2. חוסן אישי	3. חוסן קהילתי	4. תקווה	5. מורל	6. לכידות חברתית	7. תחושות סכנה	סה"כ
אחוז מומחי התוכן הסבורים שהקטגוריה צריכה להכלל כמרכיב ב"מדד החוסן ההוליסטי" בעקבות 3 סבבי דלפי	83%	100%	100%	92%	75%	77%	75%	
ממוצע המשקל המשוקלל של כל קטגוריה, על פי מומחי התוכן בעקבות 3 סבבי דלפי	14%	18%	18%	15%	11%	15%	9%	100%

תוצאות תהליך הדלפי המותאם לגיבוש 'מדד החוסן ההוליסטי'

במחקר הרשתות החברתיות נעשה שימוש במקורות גלויים בלבד, תוך התמקדות ברשתות חברתיות פופולריות (X, Facebook, Instagram, TikTok) ובחלוקה לאותם שלושה תתי-אזורים לפי אופי האוכלוסייה: התישבות כפרית (קיבוצים, מושבים וישובים קהילתיים), ערי הנגב המערבי והאוכלוסייה הבדואית ברהט, לקיה ובפזורה.

קטגוריות המחקר ברשתות החברתיות חופפות לרוב למחקר הכמותני: חוסן לאומי, חוסן קהילתי, בריאות נפשית ודחק, תחושת ביטחון, לכידות חברתית, חינוך, כלכלה ותעסוקה. חלק מהנושאים נבדקו רק על בסיס שיטת מחקר אחת, כדוגמת הדיר שובדק רק ברשתות החברתיות, או החוסן האישי שנבחן רק במחקר הכמותני. ההסתכלות המתכללת באמצעות שיטות מחקר מעורבות, מאפשרת לא רק אבחון של מצב החוסן, אלא גם זיהוי מעמיק של נושאי השיח והסנטימנט הציבורי ביחס אליו. מכאן שתמונת המצב המגובשת באמצעות המחקר רחבה ביותר ותורמת להבנה מעמיקה של צרכי האוכלוסייה בנגב המערבי. כמו כן, הניטור המתמשך מאפשר לבחון את יעילות הפרויקטים השונים המבוצעים בנגב המערבי במטרה לשקם את הקהילות ולהחזיר את התושבים ל"שגרה" חדשה. בכל סוג אוכלוסייה נוטרו חשבונות מדיה חברתית של דמויות משמעותיות בשיח המקומי (ראשי ערים, חברי מועצות, פעילים חברתיים וכו'); קבוצות ועמודים מקומיים (מועצות, מתנ"סים, עמותות וכו'); ודו"חות ומנשרים מטעם המועצות, מנהלת 'תקומה' וארגונים נוספים. בכל אחד מאלה ניתן דגש לא רק על התוכן, אלא בעיקר על הסנטימנט המתבטא "בין השורות". משקל בולט במיוחד ניתן לסנטימנט בתגובות הגולשים, תושבי הנגב המערבי. במקרים מסוימים נעשה שימוש גם בכתבות מאתרי החדשות, אולם זה נעשה תוך שאיפה להתמקד בכתבות שציטטו את תושבי הנגב מערבי.

רוב המלצות הדו"ח נוסחו בלשון המיועדת לישום עצמאי של עמותות וארגונים, ישום מקומי של מועצות עירוניות ואזוריות, או ישום מרמת דרגי ביניים במשרדי ממשלה וגופים פילנתרופים. בשל ההבנה כי המציאות מחייבת לא רק תהליכים ארוכי טווח, אלא גם פעולות שיכולות לצאת לפועל בפרקי זמן של שבועות עד חודשים, נוסחו המלצות המכוונות באופיין לטווחי זמן שונים.

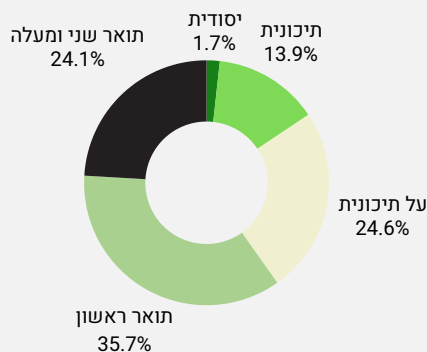
על מנת לבחון את השפעתן של פעולות שכאלו אנו מעוניינים לבצע מחקר אורך עתי. במחקרי המוצעים להמשך, נחזור ונבחן מידי מספר חודשים, את המצב ביישובי הנגב המערבי, באמצעות שתי שיטות המחקר. הממצאים של מחקר האורך יעזרו להעריך את הפעולות שנעשות ויסייעו בדיוק וכיוון שלהן כדי שיהיו יעילות ומועילות יותר. בנוסף, המחקר המתמשך יוכל להעלות צרכים נוספים או חדשים, כאלו שלא עלו במחקר הנוכחי.

התפלגות דמוגרפית של המשיבים לשאלון הכמותני

השתתפו במחקר 503 משיבים מהנגב המערבי, מתוכם 279 (55.5%) תושבי קיבוצים ומושבים גם יחד, 164 (32.6%) תושבי ערים או עיירות, ו-60 (11.9%) תושבי ישובים מהפזורה הבדואית. התמונה מציגה את התפלגות המשיבים בכלל המדגם בהתאם למשתנים הדמוגרפיים שנבדקו. אחוז גדול יותר של נשים השיבו לעומת גברים; החלק הגדול ביותר הוא של קבוצת צעירים יחסית (18-30), אנשים בעלי תואר ראשון, אנשים נשואים, ואנשים חילוניים, אך ישנו ייצוג לכלל הגילאים, רמות ההשכלה, המצבים המשפחתיים ורמות הדתיות. אחוז גדול מבין המשיבים (58%) דיווחו על כך שנפגעו אישית או שבן משפחתם הקרובה נפגע אישית במלחמה. מסיבות טכניות, על חלק מהשאלות לא ענו כל המשיבים. הממצאים בדו"ח מתבססים על המשיבים שהשיבו על כל מדד.

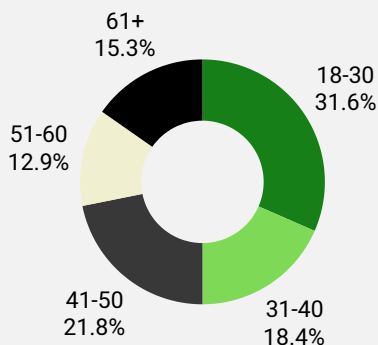
רמת השכלה

ג

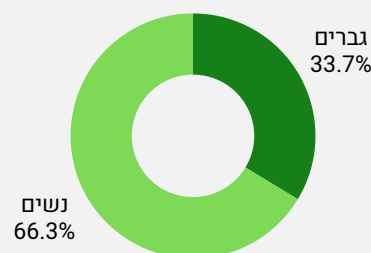
קבוצת גיל

ב

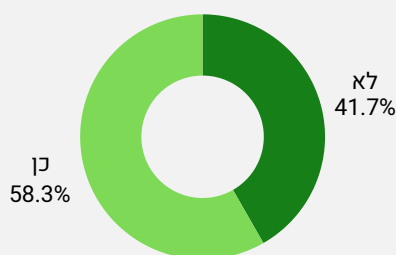
מגדר

א

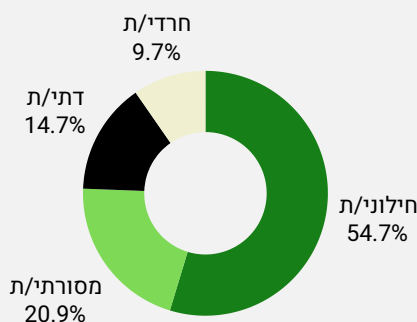
פגיעה אישית/בן משפחה

ו

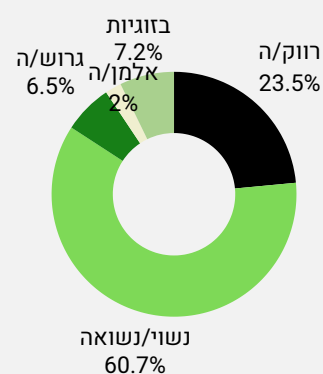
רמת דתיות

ה

מצב משפחתי

ד

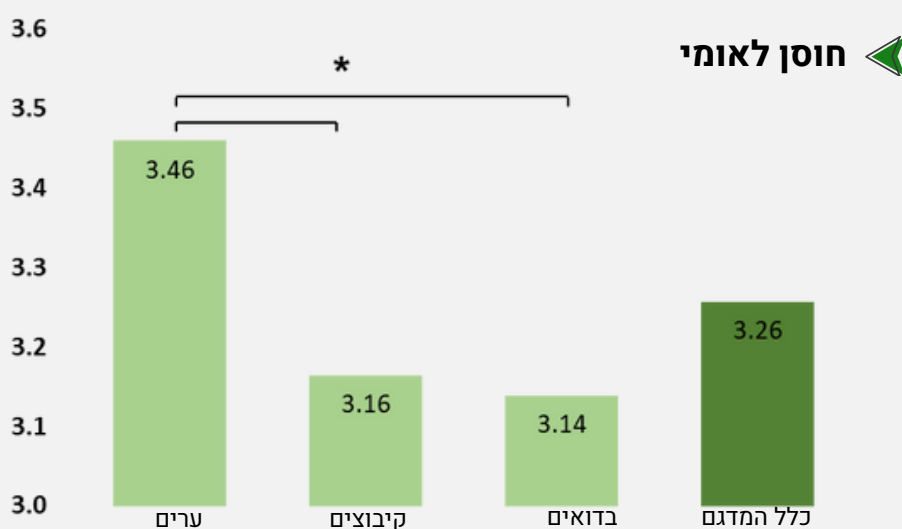
התפלגות כלל המשיבים במדגם: א. לפי מגדר; ב. לפי גיל; ג. לפי רמת השכלה; ד. לפי מצב משפחתי; ה. לפי רמת דתיות; ו. לפי פגיעה אישית או בבן משפחה מדרגה ראשונה.

ממצאי המחקר (הכמותני ואיכותני)

חוסן לאומי (אמון)

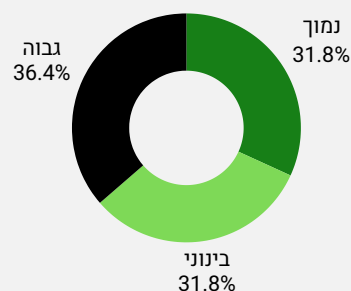
מחקר כמותני

חוסן לאומי משקף את יכולת העמידה של חברה או מדינה החווה מצב משברי. מדד החוסן הלאומי (כולל 16 היגדים) מבוסס על ארבעה מרכיבים עיקריים (שזוהו בניתוח סטטיסטי): "אמון בממשלה ובעומד בראשה"; "אינטגרציה חברתית (סולידריות)"; "חיבור למדינה (פטריוטיות)"; ו"אמון במוסדות המדינה" (הכנסת, מערכת המשפט, צה"ל, המשטרה וכו'). הסולם נע בין 1-6, ככל שהמדד גבוה יותר הוא מעיד על חוסן לאומי גבוה יותר. בתמונה אפשר לראות שרמת החוסן הלאומי הממוצע של המדגם המלא הייתה בינונית (3.26 מציון מקסימלי של 6). לשם השוואה: במחקר מקביל על כלל האוכלוסיה היהודית (אוגוסט 2024) נמצאה רמת חוסן לאומי ממוצעת גבוהה יותר (3.59). נמצאו הבדלים מובהקים בממוצעי החוסן הלאומי בהתאם לסוג הישוב. הרמה הנמוכה ביותר דווחה בישובי הבדואים, קרוב אליה וללא הבדל מובהק בקיבוצים והמושבים. רמת חוסן לאומי גבוהה באופן מובהק לעומת האחרים נמצאה בקרב אוכלוסיית הערים. בתמונה המציגה ההתפלגויות לפי סוג ישוב, ניתן לראות שאחוז גבוה יותר של תושבי הערים (48%) בהשוואה לשני סוגי הישוב האחרים (קיבוצים: 32%, בדואים: 36%) דיווחו על רמת חוסן לאומי גבוהה יותר. בניתוח רגרסיה לבחינת גורמים המסבירים את החוסן הלאומי נמצא שככל שהחוסן הקהילתי, התקווה, המורל, תפיסת הלכידות החברתית, שביעות הרצון ממערכת החינוך ורמת התמיכה בממשלה היו גבוהים יותר, וככל שתפיסות הסכנה היו נמוכות יותר, כך החוסן הלאומי היה גבוה יותר. המודל הסביר 51% מהשונות.

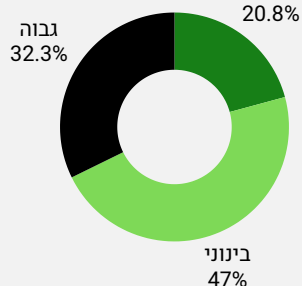

ממוצע חוסן לאומי לפי סוג הישוב. * - הבדלים מובהקים בין השוואות זוגיות.

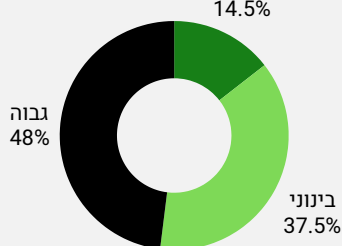
א. חוסן לאומי - בדואים

ב. חוסן לאומי - קיבוצים

ג. חוסן לאומי - ערים

התפלגויות רמת חוסן לאומי לפי סוג הישוב: א. ישובים בדואים; ב. קיבוצים / מושבים; ג. ערים.

שיח ברשתות

קיבוצים, מושבים וישובים קהילתיים

שלוש מגמות של התדרדרות באמון נרשמו בקרב תושבי המושבים והקיבוצים. המגמה הראשונה התבטאה בשיח המתמשך על עסקת החטופים וההפגנות השבועיות למען מטרה זו. אמנם מגמה זו החלה כבר בתחילת המלחמה, אך ככל שמתקרב יום השנה לאסון, תחושת אי האמון מתגברת. מגמה שנייה נוגעת ליוזמה של ארגון 'קומו' להעמיד טקס זיכרון לאומי אלטרנטיבי, שתפסה מקום בולט בשיח. עוד לא ברור כיצד יראה הטקס ומה תהיה מידת הצלחתו, אך לפי השיח ברשתות נראה עד כה כי הוא מעורר סנטימנט חיובי, בניגוד לטקס הממלכתי, מה שמסמן קו שבר חריף נוסף באמון. המגמה השלישית נוגעת לצורך בלקיחת אחריות, או כפי שמנסחים זאת תושבים רבים: "הכרה בהפקרה".

לצד מספר תושבים בעלי השפעה ברשתות שהרבו לפרסם בנושא, חלק ניכר מהשיח עלה בתגובה לפרסומים של ארגונים חברתיים שצמחו בשנה האחרונה ומייצגים קבוצות אוכלוסייה שונות בנגב המערבי ומבטאות ביקורת חריפה נגד הממשלה, כמו למשל ארגון "הביתה".

תגובות ברשת: "10 זה הנכשל החדש! מנהיגים כושלים ש 10 חודשים טוחנים מים, 10 חודשים מטרפדים עסקאות ובעיקר 10 חודשים נכשלים יום יום בלהחזיר את החברים שלנו שנמקים בשבי החמאס!"

ערי הנגב המערבי

בשלושת הערים בולטת תחושת חוסר אמון בממסד מסיבות שונות. בקרב אופקים ונתיבות, משבר האמון נובע מכך שהן לא נכללות ב"חבל תקומה" ולפיכך לא זוכות למענים מ"מנהלת תקומה". "מענק הגבורה" שאושר ע"י הממשלה בין היתר לתושבי אופקים, עורר שיח חיובי מסוים, אולם עיריות נתיבות ואופקים לא משכו את הבג"ץ שהן הגישו במטרה להכיר בכלל תושבי העיר כ"נפגעי פעולות האיבה" וכן בצורך לכלול אותן תחת המענים של "מנהלת תקומה".

בקרב תושבי אופקים ונתיבות עדיין מורגשת תחושת קיפוח בשל אי-הכללתם במסגרת "חבל תקומה", דבר המעורר תסכול ותחושת אפליה בקרב התושבים.

תגובות ברשת: "מה עם תחקיר להבין את התנהלות העירייה והעומד בראשה שבמשמרת שלהם נרצחו עשרות מתושבי העיר? לא מגיע לתושבים להבין האם בשנים וחודשים שלפני הטבח וכן גם בטבח עצמו העירייה התנהלה כשורה?"

רהט והפזורה

השבועות הראשונים למלחמה גרמו לרבים בחברה הבדואית לצפות ולקוות שכעת, לאחר הפגיעה הקשה שהם ספגו ב-7 באוקטובר, רשויות המדינה יפעלו לצמצם את הפערים בינם לבין האוכלוסייה היהודית. ככל שעבר הזמן ציפייה זו התבדתה, והתחלפה בתחושה של חוסר אמון עמוק במדינה ובמוסדותיה.

חוסר האמון בא לידי ביטוי במגוון נושאים, אך הוא בולט בעיקר בסוגיות הקשורות לאוזלת ידם של מנגנוני הביטחון במאבק בפשיעה הגואה בחברה הערבית.

מרבית הביקורת מופנית באופן אישי כלפי השר איתמר בן גביר, כמו גם כלפי "משטרת בן גביר".

ניתן לראות כי התחושות הללו, שרווחו בקרב הבדואים גם לפני המלחמה, מביאות להטלת ספק כמעט בכל דבר הקשור למשטרה. באמצע אוגוסט למשל פורסם כי שלושה צעירים תושבי תל שבע, נעצרו על ידי המשטרה והשב"כ לאחר שעלה חשד כי הם מתכננים לבצע פיגועים כנגד חיילים ישראלים, זאת לאור המלחמה בעזה, ולא מעט גולשים טענו ש"המשטרה הלבשה על העצורים עבירה שלא ביצעו". טענות דומות נשמעו גם כלפי מעצרו של רופא מתמחה מסורוקה שחשוד שנשבע אמונים לדאעש אחרי ה-7 באוקטובר.

מלבד היחס הספקני כלפי מוסדות המדינה, תחושת חוסר האמון משתרשת גם בעקבות אירועים חריגים בין בדואים ליהודים. הבולט ביניהם היה תקיפתן של ארבע נשים ופעוטה מרהט, בנות משפחת ג'עאר, לאחר שנכנסו בטעות למאחז 'גבעת רונן'. כזכור, הנשים ניצלו מלינץ' פוטנציאלי, והצליחו להימלט עד להגעת הצבא למקום. בימים שלאחר מכן פקדו את ביתם שורה של בכירים במערכת הפוליטית והממסד הישראליים. התגובות ברשת היו מעורבות, ובעוד חלק מהגולשים שיבחו את הגעת אותם בכירים, אחרים טענו שמדובר בצעד ציני וקראו לא לאפשר ביקורים כאלה. תגובות ברשת: "הלבשת תיקים נהייתה קלה כמו שתיית מים, משטרת בן גביר".

תובנות

מתוך המחקר הכמותני עולה שחוסן לאומי בערים גבוה במידה רבה ומובהקת בהשוואה לשני סוגי הישובים האחרים ונראה שהוא מתקרב לחוסן הלאומי באוכלוסיה הכללית של המדינה (לפי נתונים מחודש אוגוסט 2024). מנבאים שונים נמצאו במחקר הנוכחי כמשמעותיים ביותר לגבי חוסן לאומי (לפי סדר השפעתם): תפיסת הלכידות החברתית, תקווה, רמת תמיכה בממשלה, תפיסות סכנה, חוסן קהילתי ושביעות רצון ממערכת החינוך. ככל הנראה, קיימת שונות במרכיבים אלו בקרב האוכלוסיות בערים בהשוואה לקיבוצים/מושבים והישובים הבדואים.

באשר לשיח ברשתות החברתיות, ניתן לראות כי אירועי ה-7 באוקטובר והמשך המלחמה בעזה העצימו בקרב כל האוכלוסיות תחושות שהיו קיימות לפני כן, גם אם במידה שונה. כך, למשל, בערים אופקים ונתיבות זעמו על החרגתן מ"חבל תקומה", מה שחיזק את תחושת הקיפוח של תושביהן, אך באופן מוגבל.

השפעה משמעותית יותר נראתה ברשתות אצל החברה הבדואית ובקרב בני המושבים והקיבוצים - שם נראה שפל באמון הציבור במוסדות המדינה. בקרב החברה הבדואית, הריסות בתים, מעצרים ותקיפות אלימות שהגבירו את חוסר האמון במשטרה, סנטימנט שהיה קיים עוד קודם לכן. יחד עם זאת, עלו כעת דברי ביקורת חריפים נגד השר בן גביר, והושמעו טענות רבות להתנכלות מכוונת של רשויות החוק נגד הבדואים.

במושבים ובקיבוצים מחו על היעדר "ההכרה בהפקרה" - שבאה לידי ביטוי במחאות נגד הממשלה, בהעמדת טקס זיכרון אלטרנטיבי וכו'. לצד זאת, ככל שנמשכת המלחמה ללא החזרת החטופים, וככל שמתמשך המאמץ מצד מנהלת תקומה ומשרדי הממשלה להחזיר את תושבי המושבים והקיבוצים לבתיהם, משתרשת תחושה שאין בכוונת הממשלה לפעול בנושא, ובמקום זאת מושקעים מאמצים להרגיל את התושבים למציאות חדשה.

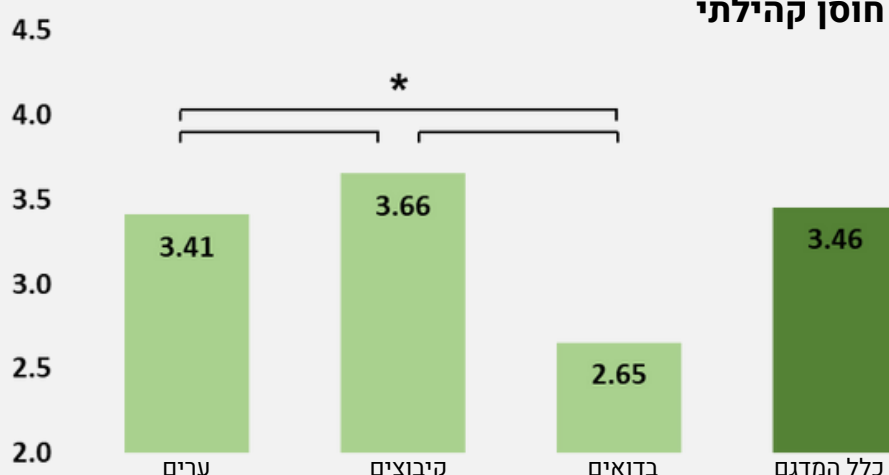
אמון הציבור ברשויות הממלכתיות ובממשלה הוא מרכיב חיוני ומרכזי בתהליך השיקום של הנגב המערבי, ולכן יש להשקיע משאבים מיוחדים בשיפורו. בנוסף, כפי שמראות תוצאות שני סוגי המחקר, שיפור אמון הציבור מחייב לפעול בצורה דיפרנציאלית מול כל קהילה וקהילה, לאחר מיפוי מדויק של הסוגיות הרלוונטיות. בתוך כך, למרות שאין להתעלם מדפוסי ההצבעה לממשלה וביחס לסוגית השבת החטופים בקבוצות האוכלוסייה, הבולטים בשונותם וכנראה משפיעים על תחושת האמון, אין להפריז בחשיבותם שכן קיימים צעדים רבים שיכולים להשפיע על האמון באופן חיובי.

חוסן קהילתי

מחקר כמותני

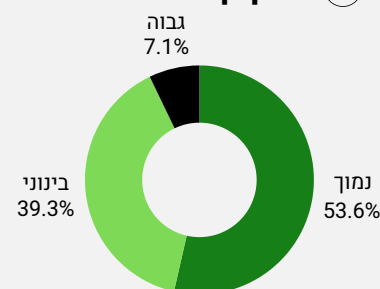
חוסן קהילתי מתייחס ליכולת של קהילה מקומית להתאושש ממשבר ולחזור מהר ככל האפשר לחיי יום יום. קהילה היא ישוב שכפוף לרשות מוניציפלית אחת. המדד מורכב מחמישה גורמים מרכזיים: מנהיגות הקהילה, יעילות קולקטיבית, מוכנות לשעת חירום, קשר למקום ואמון חברתי. המדד כולל 10 היגדים עם סולם שנע בין 1-5, ככל שהמדד גבוה יותר החוסן הקהילתי גבוה יותר. התמונה מראה שרמת החוסן הקהילתי הממוצעת של המדגם המלא הייתה בינונית-גבוהה (3.46 מציון מקסימלי 5). לשם השוואה: במחקר מקביל שנעשה על כלל האוכלוסיה היהודית (אוגוסט 2024) נמצאה רמת חוסן קהילתי ממוצעת דומה (3.45). ההבדלים בין סוגי הישובים היו מובהקים. הרמה הנמוכה ביותר של חוסן קהילתי דווחה על ידי משיבים מישובים בדואים. משיבים מקהילת הקיבוצים/המושבים דיווחו על רמת חוסן קהילתי הגבוהה ביותר ורמת החוסן הקהילתי בקרב תושבי הערים נמצאה באמצע. בתמונת ההתפלגויות לפי סוג ישוב, ניתן לראות שאחוז גבוה יחסית מהישובים הבדואים (54%) דיווחו על חוסן קהילתי נמוך, בהשוואה לאחוז נמוך יותר בשני סוגי הישוב האחרים (17% בערים; ו-10% בקיבוצים/מושבים).

חוסן קהילתי

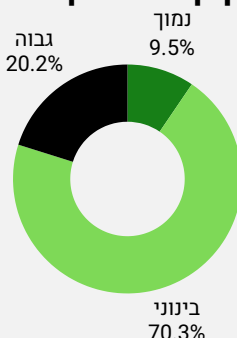

ממוצע חוסן קהילתי לפי סוג הישוב. * - הבדלים מובהקים בין השוואות זוגיות.

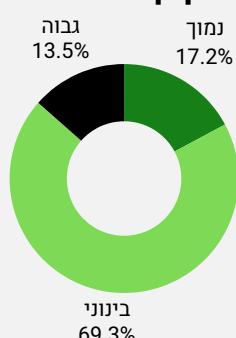
א. חוסן קהילתי - בדואים

ב. חוסן קהילתי - קיבוצים

ג. חוסן קהילתי - ערים

התפלגויות רמת חוסן קהילתי לפי סוג הישוב: א. ישובים בדואים; ב. קיבוצים / מושבים; ג. ערים.

שיח ברשתות

קיבוצים, מושבים וישובים קהילתיים

במרבית הישובים עלו בחודשים האחרונים פרסומים רבים על אירועים שמטרתם לחזק את תחושת הקהילתיות. כך למשל חגיגות בר המצווה בקיבוץ בארי היוו עבור רבים נקודה שהמחישה מצד אחד את השבר העמוק בקהילה, ומנגד את חשיבות הקהילה לשיקום בני הנוער והתושבים בכלל.

התושבים התייחסו לתחושת השייכות לקהילה כמרכיב יסודי בזהותם וכגורם משמעותי מאוד ביכולתם להשתקם או בשאיפתם לחזור לגור בישובים. גם בישובים בהם חלק ניכר מהתושבים החליט לא להצטרף למגורים הזמניים, או לחזור עם הקהילה לישוב הקבע, רוב התגובות ברשת היו מכילות ונטולות ביקורת.

תגובות ברשת: "חשבנו שקהילה היא אנשים שחיים באותו המקום, וגילינו שאצלנו בניר יצחק, קהילה זו אהבה ותחושת שייכות, גם אם בנפרד לתקופה או לתמיד, לכולם ברור איפה הבית נמצא"

ערי הנגב המערבי

ניכר כי ראשי הערים ממשיכים לפעול בנחישות לביסוס נרטיב הגבורה העירונית, תוך התמקדות בהנצחת הנופלים ובהבלטת סיפורי האומץ, בעיקר לקראת אירועי הזיכרון השנתיים הקרבים. במסגרת זו, מדגישים ראשי הערים את מספר הנופלים, את מעשי הגבורה של התושבים והשוטרים, ואת הגורל המשותף עם הישובים הסמוכים. לדוגמה: בשדרות מתוכנן אתר הנצחה ובו 31 מונומנטים, כמספר הנופלים מהעיר; באופקים יתקיים מרוץ זיכרון לנופלי העיר וייבנה שביל הנצחה באזור חדירת המחבלים; ובנתיבות נערך ערב הוקרה מיוחד למילואימניקים תושבי העיר. נרטיב מרכזי נוסף שראשי הערים מבקשים להדגיש הוא התגייסות הקהילה לתמיכה בישובים סמוכים. למשל, עיריית נתיבות פרסמה רשימת עסקים מקומיים המעניקים הנחות לתושבי קיבוץ עין השלושה המתארחים בעיר.

יחד עם זאת, בשדרות ניתן היה לזהות תחושה אצל חלק מהתושבים לפיה "המענקים נשארים אצל ראש העיר" ואינם מגיעים לתושבים בקצה, או שאינם מושקעים בצורה שעונה על צרכי התושבים. נושא נוסף בשיח בשדרות הוא הרצון של חלק מהתושבים לקיים תחקיר על תפקוד ההנהגה המקומית ב-7 באוקטובר.

רהט והפזורה

שאלת החוסן הקהילתי בקרב האוכלוסיה הבדואית בנגב מורכבת מכמה רבדים, אך ניתן לומר כי באופן כללי מדובר בתחושת שייכות קהילתית שזוכה לחיזוקים כל אימת שישנו חיכוך בין הבדואים לבין רשויות המדינה. אם ניקח כדוגמה את הריסת בית משפחת אבו כף באום בטין, ניתן לראות כיצד רבים מתושבי האזור התרכזו החל משעות הבוקר בסמוך לבית וניסו לשבש את פעילות ההריסה, הציתו צמיגים והתבצרו בבית. המראות הללו, שפורסמו ברשתות, זכו לתגובות של גולשים רבים ששיבחו את הצעירים על עמידתם זה לצד זה. מנגד, אחרים גרסו שאם היו הבדואים מאוחדים יותר, המשטרה לא הייתה מצליחה להוציא לפועל את ההריסה.

לצד זאת, בשל מצבה הפנימי הקשה של החברה הבדואית, שבא לידי ביטוי, בין השאר, בהתגברות מקרי האלימות והפשיעה, מתגלעות לעיתים קרובות מחלוקות על אופייה הקהילתי.

ניתן לומר כי שני וקטורים מנוגדים פועלים בקרב אוכלוסייה זו: וקטור של התלכדות כנגד רשויות המדינה, ובמיוחד נגד המשטרה; ווקטור של התפוררות בכל הנוגע לסכסוכי החמולות ולאלימות של ארגוני הפשיעה.

תגובות ברשת: "כשנהיה יד אחת נראה שינוי. האתיופים שיתקו את המדינה בהפגנות שלהם, וזו אפילו לא האדמה שלהם. אנחנו שזוהי ארצנו לא עושים כלום. תתעוררו אנשים!"

תובנות

הקהילות השיתופיות (קיבוצים ובמידה מסוימת גם מושבים) מאופיינות במבנים קהילתיים סדורים וחיי קהילה חזקים. אלמנט זה מסייע בתהליך ההתאוששות, למרות המשבר הקשה. חיזוק הקהילות גם בערים ובישובים הבדואים מחייב השקעה ביצירת וחיזוק מנגנונים קהילתיים, לרבות העצמת הרשויות המקומיות, כנדבך חיוני בתהליך השיקום.

האוכלוסיה הבדואית מפגינה חוסן קהילתי נמוך יותר מאשר האוכלוסיה היהודית. יש לתת את הדעת על חיזוק החוסן הקהילתי בישובי הבדואים. בניגוד לאוכלוסייה היהודית, בקרב הבדואים, החלטות הממשלה והתנהלות מוסדות המדינה הינם בעלי השפעה מכרעת בשני תחומים: המאבק בפשיעה ובאלימות, והסדרת או הריסת הבנייה הבלתי חוקית בנגב. יחד עם זאת חשוב לציין כי בפני האוכלוסייה הבדואית כחברה שבטית עומדים חסמים חברתיים-תרבותיים פנימיים שאינם נוגעים באופן ישיר להתנהלות מוסדות המדינה, ומאתגרים את תחושת השייכות לקהילה רחבה המוגדרת לפי מקום ישוב.

מלבד חשיבות תחושת השייכות לקהילה בכל ישוב וישוב, במקרה של ישובי הנגב המערבי קיימת משמעות מיוחדת ליצירת זיקה משותפת גיאוגרפית על-מגזרית. כלומר חיזוק תחושת השייכות לאזור. מאמץ כזה, שכבר קיים במידת מה בין המושבים והקיבוצים לערים, יכול להשפיע באופן חיובי על החוסן הקהילתי.

חוסן אישי

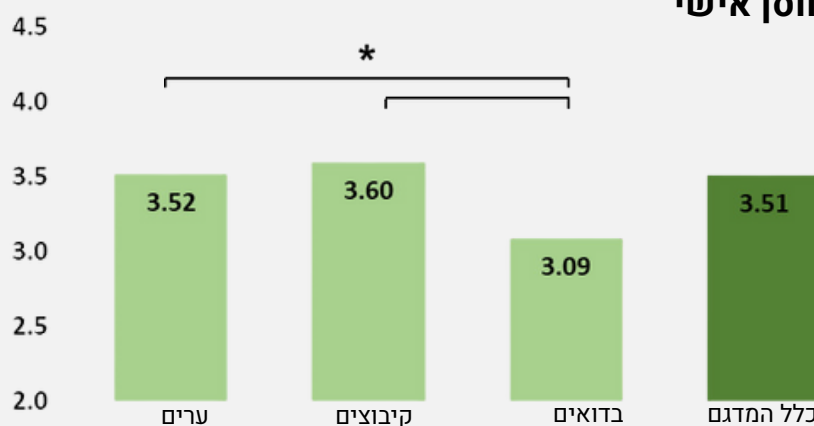
מחקר כמותני

חוסן אישי מתייחס ליכולתו של אדם (פרט) להתמודד בהצלחה עם משבר או אסון, להתאושש ולחזור לתפקוד ברמה דומה לזו שלפני המשבר, במהירות האפשרית. המדד מורכב מארבעה גורמים עיקריים: סבילות של דחק; הסתגלות לשינוי; אופטימיות/תחושת בטחון; ואמון באינסטינקט הטבעי. המדד כולל 10 היגדים, והסולם נע בין 1-5, ככל שהמדד גבוה יותר החוסן האישי גבוה יותר. בתמונה רואים שהחוסן האישי הממוצע של המדגם המלא היה בינוני-גבוה (3.51 מציון מקסימלי 5). לשם השוואה: במחקר מקביל על כלל האוכלוסיה היהודית של מדינת ישראל, שבוצע במקביל (באוגוסט 2024), נמצאה רמת חוסן אישי ממוצעת מעט גבוהה יותר (3.67).

נמצאו הבדלים מובהקים בממוצעי החוסן האישי בהתאם לסוג הישוב. הרמה הנמוכה ביותר של חוסן אישי דווחה על ידי משיבים מישובים בדואים (ההבדל בין רמת החוסן האישי בקיבוצים ובמושבים וכן בערים היתה נמוכה יותר באופן מובהק בהשוואה לישובים הבדואים). לא נמצאו הבדלים מובהקים בין רמות החוסן האישי של התושבים בקיבוצים/מושבים מול התושבים בערים. בתמונה המציגה את התפלגות החוסן האישי לפי סוג ישוב, ניתן לראות שאחוז גבוה יחסית של משיבים מישובים בדואים (32%) דיווחו על חוסן אישי נמוך, בהשוואה למשיבים משני סוגי הישובים האחרים (13% בערים ו-7% בקיבוצים/מושבים בהתאמה).

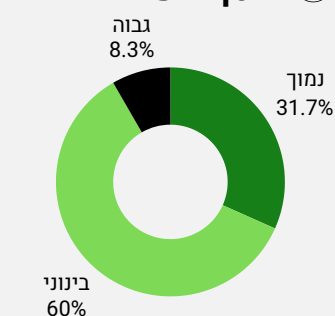
מאחר ונמצאו במחקרים קודמים מתאמים בין סוגי החוסן השונים (אישי, קהילתי, לאומי) נבדקו המתאמים בין שלושת סוגי החוסן גם במחקר הנוכחי ונמצאו חלשים, אך מובהקים.

חוסן אישי

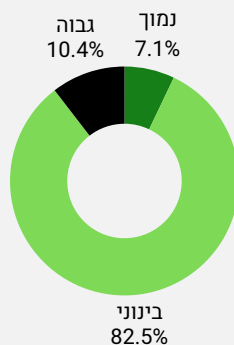

ממוצע חוסן אישי לפי סוג הישוב. * - הבדלים מובהקים בין השוואות זוגיות.

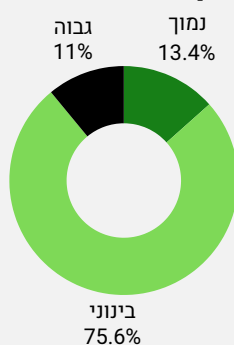
א. חוסן אישי - בדואים

ב. חוסן אישי - קיבוצים

ג. חוסן אישי - ערים

התפלגויות רמת חוסן אישי לפי סוג הישוב: א. ישובים בדואים; ב. קיבוצים / מושבים; ג. ערים.

תובנות שאלון כמותני

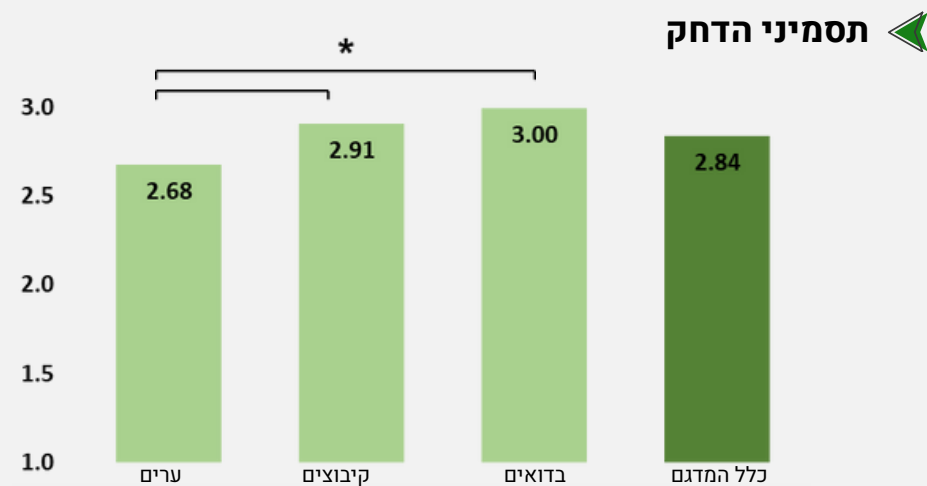
מהשאלון הכמותני עולה רמת חוסן אישי בינונית-גבוהה, הדומה לזו של כלל האוכלוסיה (ממחקר מקביל). ממצאים אלו מציעים שבעת חירום מתמשך, חל תהליך של "נרמול" החירום ונוצרת שגרת חירום חדשה שמאפשרת לפרט להמשיך ולתפקד ככל הניתן.

המתאמים בין שלושת סוגי החוסן שנמצאו מובהקים (אם כי חלשים יחסית), עשויים להעיד על כך שהקשרים החזקים יותר שמאפיינים את קהילת הקיבוצים והמושבים (חוסן קהילתי גבוה יחסית) קשורים גם לחיזוק החוסן האישי. מאידך, החוסן הקהילתי הנמוך בישובי הבדואים יכול להיות קשור אף הוא לחוסן האישי הנמוך יותר בישובים אלו.

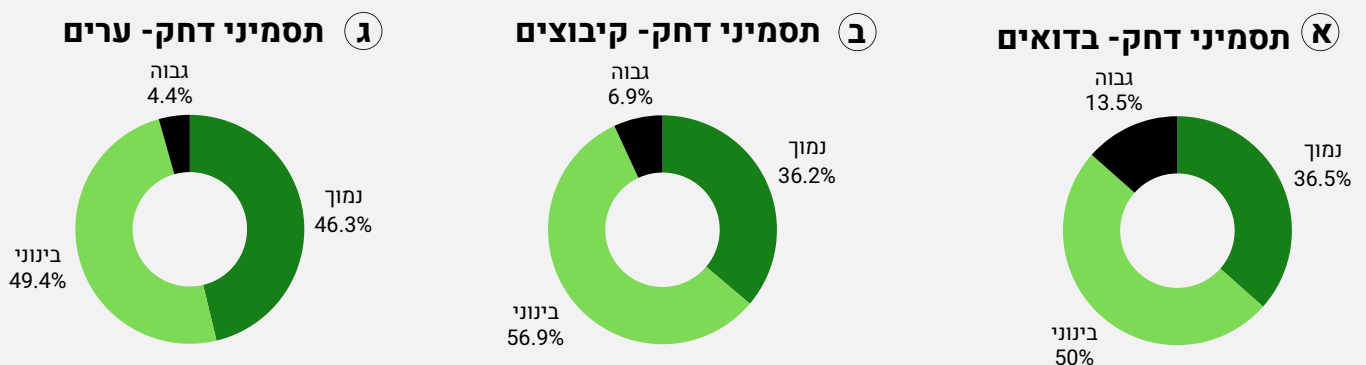
בריאות נפשית ודחק מחקר כמותני

תסמיני דחק (חרדה ודיכאון) מהווים מדד שכיח לבחינת התגובה האנושית למצבי משבר ולחץ. המדד מורכב מ-8 פריטים הכוללים תיאור של תסמיני דחק ומלווים בשאלה עד כמה האדם סובל מהם בחודש האחרון. הסולם נע בין 1-5, ככל שהמדד גבוה יותר הוא מעיד על רמת דחק גבוהה יותר. התמונה מראה שרמת הדחק הממוצעת של המדגם הכולל הייתה בינונית-נמוכה (2.84 מציון מקסימלי 5). לשם השוואה: במחקר מקביל על כלל האוכלוסיה היהודית (מאוגוסט 2024) נמצאה רמת דחק ממוצעת נמוכה יותר (2.25).

נמצאו הבדלים מובהקים בממוצעי הדחק בהתאם לסוג הישוב, כאשר תושבי הערים דיווחו על רמה נמוכה יותר של דחק, באופן מובהק, בהשוואה לשתי הקבוצות האחרות. שיעורים גדולים של משיבים מכל שלוש הקבוצות דיווחו על תסמינים גבוהים ובינוניים של דחק (64%, 63% ו-54% בישובי הבדואים, בקיבוצים/מושבים ובערים, בהתאמה).

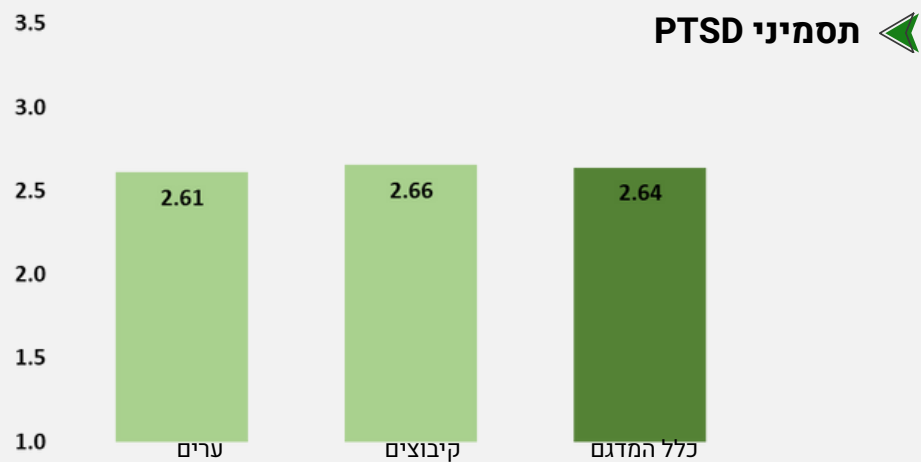

ממוצע רמת תסמיני הדחק לפי סוג הישוב. * - הבדלים מובהקים בין השוואות זוגיות.

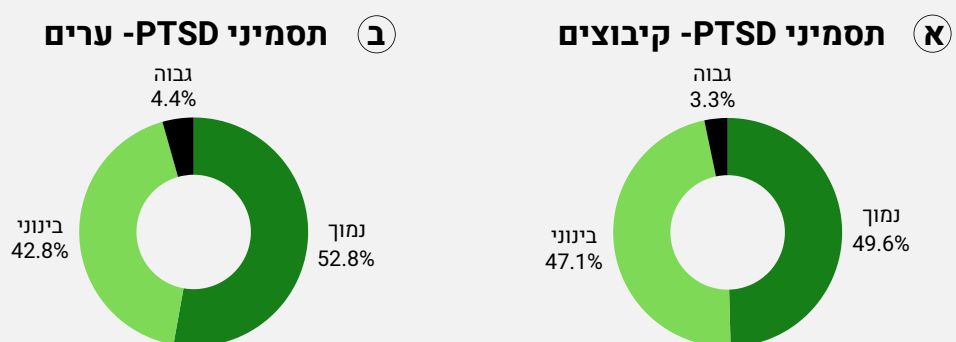

התפלגויות רמת תסמיני הדחק לפי סוג הישוב: א. ישובים בדואים; ב. קיבוצים / מושבים; ג. ערים.

תסמיני הפרעת דחק פוסט טראומטית (PTSD) הם תגובת דחק מתמשכת לאירוע טראומטי הכוללת שינויים בקוגניציות ובמצבי רוח, חוויה מחדש של הטראומה [חודרנות של האירוע], הימנעות ועוררות פיזיולוגית מוגברת. הסולם כלל 10 שאלות, ונע בין 1-5, ככל שהמדד גבוה יותר הוא מעיד על רמת תסמינים גבוהה יותר. המדד נבחן בקרב תושבי הקיבוצים/מושבים והערים בלבד. התמונה מראה שרמת תסמיני PTSD הממוצעת במדגם כולו הייתה בינונית-נמוכה (2.6 מציון מקסימלי 5). נמצא הבדל קטן בין משיבי שני סוגי הישובים, אולם הוא לא היה מובהק.

ממוצע רמת תסמיני הפרעת דחק פוסט טראומטית לפי סוג הישוב. * - אין הבדל מובהק בין סוגי הישובים.

התפלגויות רמת תסמיני PTSD לפי סוג הישוב: א. קיבוצים / מושבים; ב. ערים.

שיח ברשתות

קיבוצים, מושבים וישובים קהילתיים

התייחסות למצב הנפשי של תושבי הנגב המערבי תפסה מקום יחסית שולי בשיח ועלתה בעיקר בפרסומים סביב שתי סוגיות ליבה - הדיור והחינוך. בתחום הדיור תושבים רבים תיארו את הטראומה הרגשית המציפה אותם בביקורים בישובים או את חוסר המוכנות משום שהם עדיין "במצב הישרדותי". בחינוך עלתה מצד אחד החלטת מנהלת תקומה מחודש יולי לתקצב באופן מרחיב את הטיפול הרגשי בתלמידי הנגב המערבי בכלל ובנפגעי טראומה בפרט, אולם היא לא עוררה שיח פנימי משמעותי. ומנגד, בהמשך לשיח מהחודשים הקודמים, ניתן היה לזהות ברשתות עלייה בצורך במענה נפשי במקביל להימשכות החיפוש אחר אנשי טיפול.

בשיח המועט שפורסם על הטיפול בחטופים ששוחררו מהשבי עלה סנטימנט חיובי, ונטען כי הם מקבלים את המעטפת הטיפולית לה הם זקוקים. יחד עם זאת, חלקם הדגישו שהחזרת יתר החטופים היא תנאי בסיסי לשיקום הרגשי שלהם.

חשוב להדגיש שבכל הפרסומים הרשתות היוו פלטפורמה לשתף בקשיים נפשיים ברמת הפרט או הקהילה בקווים כלליים, אך לא התייחסו לתופעה או לאופן הטיפול בה באופן רחב.

המקומות בהם נושא בריאות הנפש עלה כנושא בפני עצמו היה בפרסומים מטעם המועצות האזוריות שדיווחו על שיפור במרכזי החוסן ועודדו את התושבים לקבל מענה, או במודעות "דרושים" שממשיכות כבר חודשים לחפש אנשי טיפול לקהילות בנגב המערבי ובמוקדי הדיור הזמני.

תגובות ברשת: [על הראיונות בתקשורת]: "עד שמצאתי את הפסיכולוגית זה היה הטיפול שלי. לספר את הסיפור של הקהילה דרכי, היה לרוקן את עצמי ממה שהיה, להוציא החוצה. הבנתי שאני חייב להוציא את זה לא בצורה של כעס, כי פחדתי מחוסר שליטה".

ערי הנגב המערבי

מאז פרוץ המלחמה ועד היום, סוגיית המענה הנפשי תופסת מקום מרכזי בשיח הציבורי בקרב תושבי הערים, אחרי השיח בנושאי כלכלה ותעסוקה. רבים מהם מביעים תסכול מכך שבעוד שקיים סיוע כלכלי בצורת הטבות מס והקלות בארנונה לחלק מהאוכלוסייה, בתחום הנפשי נותרו רבים ללא מענה הולם. תושבים רבים מדווחים כי הם נאלצים לצאת מחוץ לעיר כדי לקבל טיפול נפשי, עקב זמן המתנה ממושך ומחסור חמור במטפלים. זאת, למרות שפועלים הן בשדרות והן באופקים מרכזי חוסן בשיתוף העיריות המקומיות שאמורים לספק מענה נפשי רחב היקף לתושבים.

יתרה מזאת, חלק מהתושבים טוענים כי הטראומה אף החריפה בחודשים שלאחר המלחמה, בשל האזעקות התכופות שפגעו משמעותית בתחושת הביטחון, ובעקבות היעדר טיפול מתמשך שהוביל להידרדרות במצבם הנפשי.

הדיון סביב המחסור במענה נפשי בולט במיוחד בקרב תושבי אופקים, ולאחר מכן בקרב תושבי נתיבות. תושבים אלה חשים כי טרם זכו להכרה ראויה מצד המדינה בטראומה שחוו בעקבות אי הכללתם במענים שמספקת מנהלת תקומה. כתוצאה מכך, רבים מהם אינם זוכים לסבסוד עבור טיפול נפשי, למרות טענתם כי הם סובלים מהפרעת דחק פוסט-טראומטית.

תגובות ברשת: "אנשים בשדרות בעיקר מתמודדים עם טראומה מתמשכת מאז ה-7.10 היא רק הועצמה והם נאלצים לנסוע מחוץ לעיר בכדי לקבל טיפולים נפשיים"; "אמנם צ'יפרו אותנו בהטבות מס ובהקלות בארנונה, אבל את הנזק הנפשי אין מי שיתקן".

תובנות

בין סוגי ההתישבות עלו פערים משמעותיים בשיח: במושבים ובקיבוצים, בריאות הנפש כמעט לא עלתה כנושא יעודי, אלא כתיאור חווית הטראומה סביב נושאים רגישים כמו דיור או ביטחון. היו גם מי שכתבו שהם בתוך הטראומה ועוד לא בשלים להתחיל תהליך טיפולי. בערים תושבים רבים התלוננו על מחסור במענה טיפולי, ודיווחו שבכדי לזכות בטיפול, עליהם לצאת מהערים ולממן מכיסם את עלות הטיפול, בשל חוסר ההכרה בהם מצד מנהלת תקומה. ברהט הנושא נותר באופן מובהק בשולי השיח. תוצאות אלה שונות מתוצאות השאלון הכמותני, ממנו עולה כי בקרב הבדואים דווחה רמת הדחק והמצוקה הקשה ביותר, ובקרב תושבי הערים דווחה הרמה הנמוכה ביותר. יתכן כי ההבדלים שזוהו על פי שתי שיטות המחקר נובעים מהבדלים תרבותיים וחברתיים, כמו לדוגמה שבקרב האוכלוסייה הבדואית לא נהוג לשוחח על הצורך בקבלת טיפול נפשי (וגם לא פונים למסגרות פורמליות לקבלת טיפול זה). לעומת זאת, בערים, הפעלה של מרכזי חוסן וטיפול בנפגעי דחק נפוצים כבר שנים רבות. לאור זאת, תושבי הערים אינם מהססים לדווח על הצורך בקבלת טיפול אף שיתכן שבפועל רמת התסמינים שהם חשים נמוכה יותר מזו שמדווחת על ידי התושבים הבדואים. תוצאות אלה מחייבות מחקר מעמיק במטרה לעמוד על הקשר שבין השיח הרשתי ודיווחי התושבים בשאלונים. מחקר עתידי כזה יוכל לתרום גם לניטור ולזיהוי עלייה בתופעות דחק בזמן אמת.

כך או אחרת, רמת הדחק (חרדה ודיכאון) הנרחבת שזוהתה אצל שלושת קבוצות המחקר, כמעט שנה אחרי תחילת המלחמה, מחייבת פיתוח מנגנונים שיסייעו לאוכלוסייה להתמודד בהצלחה עם המשבר המתמשך. באשר להפרעת דחק פוסט טראומטית, אשר נבדקה בערים, במושבים ובקיבוצים, ישנה חשיבות לאבחון של אוכלוסייה רחבה, הבנה למה זקוקים המטופלים ולמתן טיפול יעיל ומהיר בבעלי סיכון גבוה ל-PTSD, במיוחד לאור הימשכות המלחמה. טיפול כזה יפחית את היקף האנשים שיפתחו תסמינים ויושפעו מהם לאורך זמן. מאחר ולא ניתן לספק את המענה הנדרש על בסיס משאבי כוח האדם הפרופסיונלי הזמינים בתחום החוסן ובריאות הנפש, יש לפתח מודלים חליפיים שיאפשרו מתן סיוע על בסיס כוחות אחרים/נוספים/חליפיים הקיימים בקהילה, לרבות גופי החברה האזרחית.

באשר לדפוסי השיח ברשתות, בכל אחת מהקהילות דפוסי השיח מלמדים לא רק על האופן בו תופסים התושבים את המענה מצד המדינה, אלא גם על אופי הקהילות. כך למשל באוכלוסייה הבדואית היעדר השיח נובע לא רק מתפיסות חברתיות-תרבותיות ביחס לבריאות הנפש, אלא גם מפער בתפיסה היסודית של יחסי אזרח-מדינה ובציפיות האזרח מהמדינה. במושבים ובקיבוצים ניכרת מידה של אדישות בשיח בנושא, המצביעה על שחיקה והתרגלות ארוכות שנים לחיים עם תופעות דחק, וכך גם בערים, השיח הרשתי מציף סנטימנט עמוק יותר – תחושת הזנחה וקיפוח מצד המדינה.

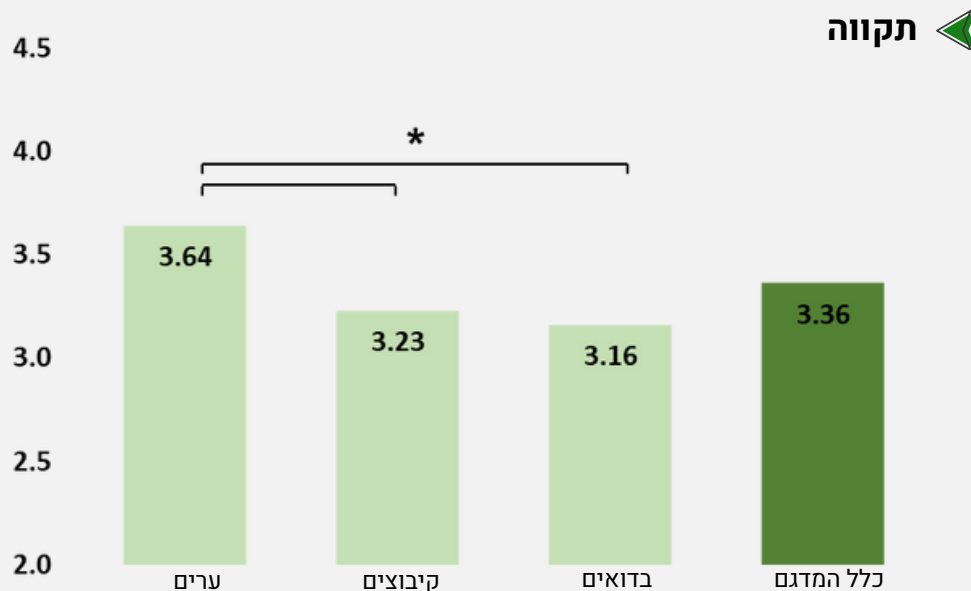
תקווה ומורל

מחקר כמותני

תקווה מתייחסת לציפייה לעתיד טוב יותר, כלומר מצופה שיפור במצב בהמשך הדרך. מחקרים רבים מציעים כי לתקווה חשיבות רבה ביכולת של הפרט להתמודד עם קשיים וסבל. מדד זה כולל 5 היגדים עם סולם שנע בין 1-5, ככל שגבוה יותר רמת התקווה גבוהה יותר.

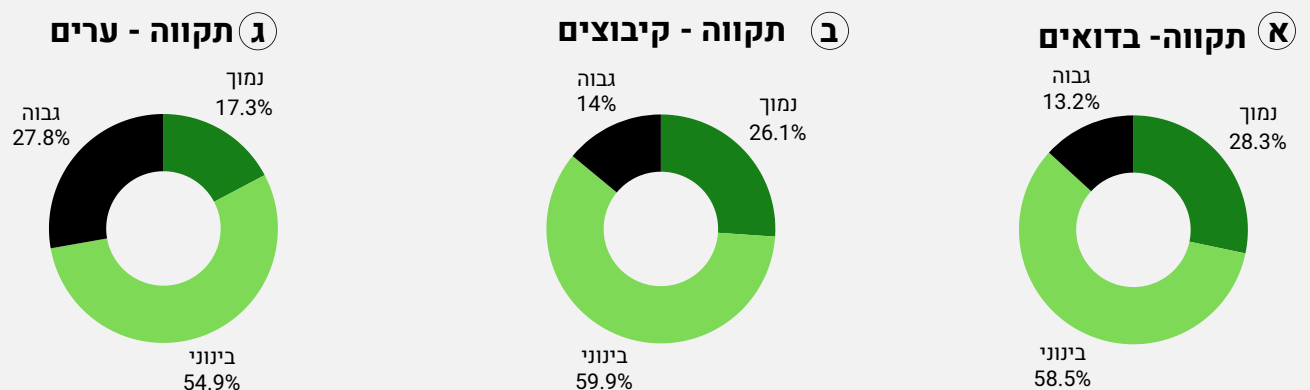
בתמונה ניתן לראות שרמת התקווה הממוצעת של המדגם הכולל הייתה בינונית-גבוהה (3.36 מציון מקסימלי 5). לשם השוואה: במחקר מקביל שנעשה על כלל האוכלוסייה היהודית (אוגוסט 2024) נמצאה רמת תקווה גבוהה יותר (3.58).

נמצאו הבדלים מובהקים בממוצעי התקווה בהתאם לסוג הישוב. רמת התקווה בערים הייתה גבוהה באופן מובהק בהשוואה שני סוגי הישובים האחרים, שלא היה הבדל ביניהם.

ממוצע תקווה לפי סוג הישוב. * - הבדלים מובהקים בין השוואות זוגיות.

בתמונה המציגה את התפלגות רמת התקווה לפי סוג ישוב, ניתן לראות שאחוז גבוה יחסית מהערים (28%) דיווחו על רמת תקווה גבוהה, בהשוואה לשני סוגי הישוב האחרים (14% בקיבוצים/מושבים ו-13% בישווי הבדואים).

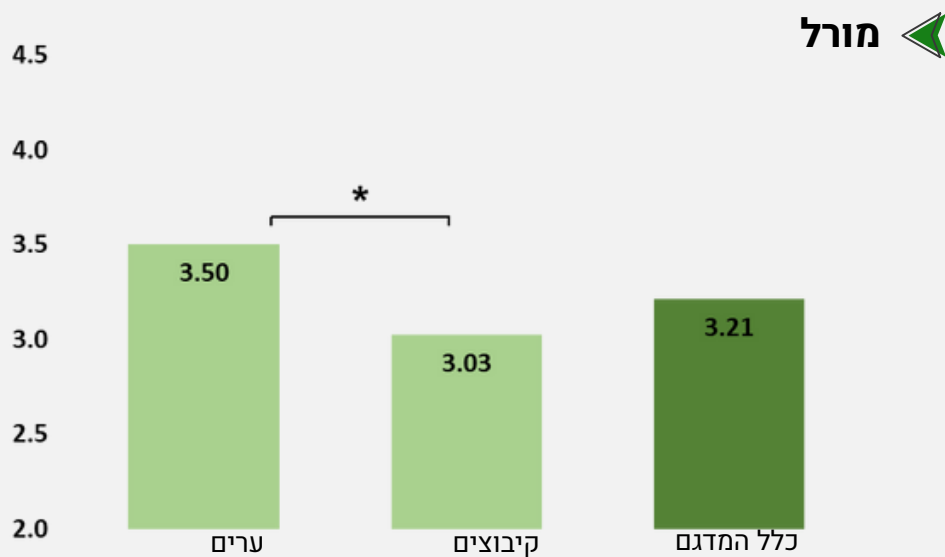

התפלגויות רמת תקווה לפי סוג הישוב: א. ישובים בדואים; ב. קיבוצים / מושבים; ג. ערים.

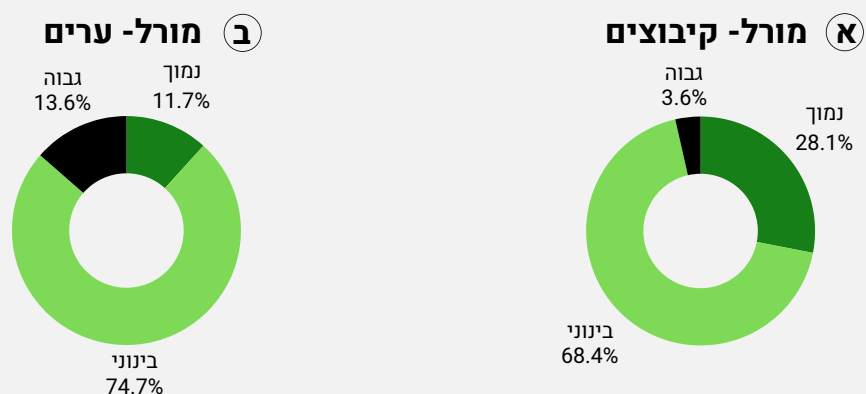
מורל מתייחס למצב הרוח העכשווי של הפרט, בני המשפחה, חברים קרובים ותושבי הקהילה. המורל נמדד במחקר הנוכחי רק בקרב הקיבוצים/מושבים והערים. המדד כלל 4 היגדים עם סולם שנע בין 1-5, ככל שהמדד גבוה יותר, רמת מורל גבוהה יותר.

בתמונה ניתן לראות כי רמת המורל של כלל המדגם הייתה בינונית-גבוהה (3.21 מציון מקסימלי 5). לשם השוואה: במחקר מקביל שנעשה על כלל האוכלוסייה היהודית (אוגוסט 2024) נמצאה רמת מורל מעט גבוהה יותר (3.44).

תושבי הערים הראו רמת מורל גבוהה יותר במובהק מזו של תושבי הקיבוצים/מושבים. בתמונה המציגה את התפלגות רמת המורל לפי סוג ישוב, ניתן לראות שאחוז גבוה יחסית של משיבים מהקיבוצים/מושבים (28%) דיווחו על רמת מורל נמוכה, בהשוואה ל-12% בלבד ממשיבי הערים. במקביל, 13% ממשיבי הערים דיווחו על רמת מורל גבוהה, בעוד שרק 4% מהמשיבים בקיבוצים/מושבים דיווחו זאת.

ממוצע מורל לפי סוג הישוב. * - הבדלים מובהקים בין השוואות זוגיות.

התפלגויות רמת המורל לפי סוג הישוב: א. קיבוצים / מושבים; ב. ערים.

תובנות

רמת התקווה נמצאה במחקרים קודמים רבים כמשתנה החשוב ביותר בניבוי רמת חוסן, הן אישי והן לאומי. גם במחקר הנוכחי נמצא שתקווה היא מנבא מובהק לחוסן לאומי ואישי. כן נמצא במחקרים קודמים שיש קשר שלילי בין רמת התקווה לתסמינים של הפרעת דחק פוסט טראומטית. השקעה מערכתית, הן מטעם גופי הממשלה והן מטעם גופי החברה האזרחית, מתחייבת על מנת לבנות ולשמר את התקווה. רמת המורל משקפת את מצב הרוח העכשווי של האוכלוסייה (בעוד התקווה משקפת תפיסה אודות העתיד). רמת המורל הנמוכה בקרב אוכלוסיית הקיבוצים/מושבים לעומת אוכלוסיית הערים (ולעומת האוכלוסייה הכללית במחקר מקביל) משקפת ככל הנראה את השונות הקיימת ביחס לרמת הודאות אודות המהלכים הצפויים כיום. בעוד חלק גדול מתושבי הערים כבר חזרו לבתיהם, או לכל הפחות הורשו לעשות זאת ובחרו שלא לשוב, לחלק מהקיבוצים והמושבים לא ברור כלל האם ומתי יוכלו לשוב לבתיהם ולבנות שוב שגרת חיים.

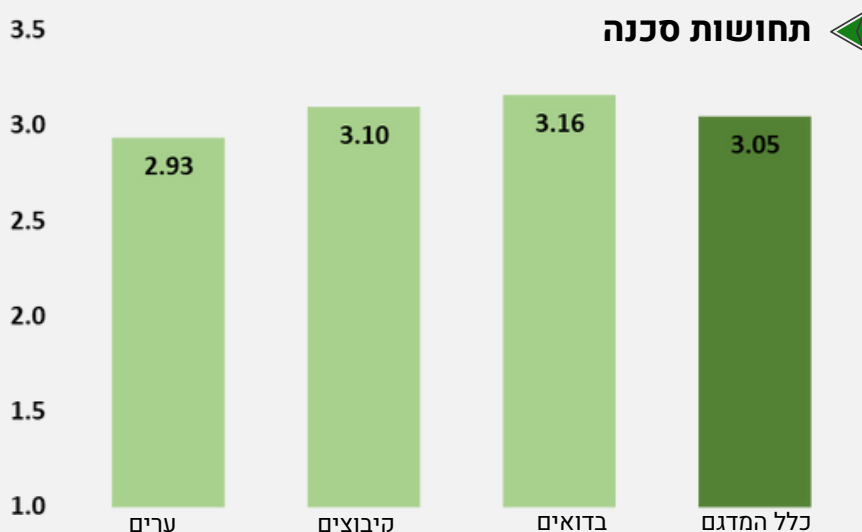
תחושת ביטחון

מחקר כמותני

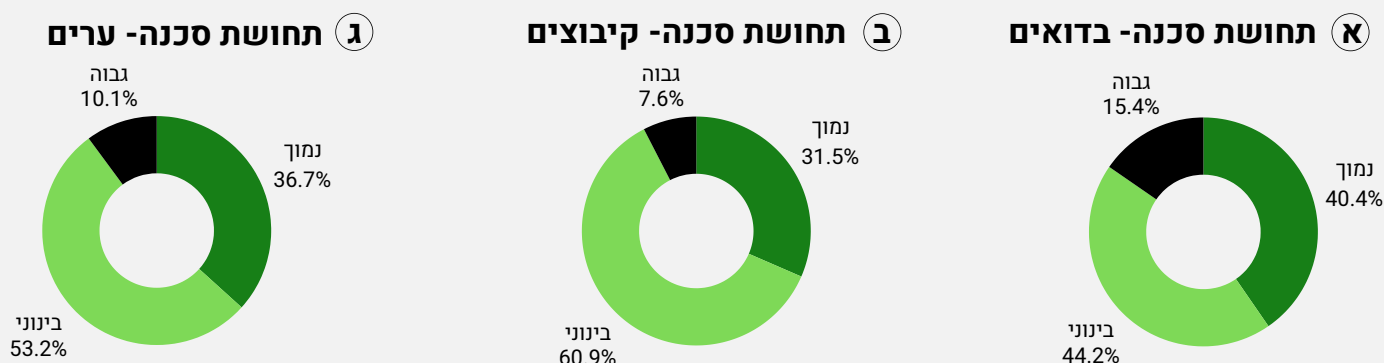
תחושות סכנה מהוות אינדיקציה למידה שבה הפרט חש סכנה לחייו, למשפחתו ולחבריו כתוצאה מתפיסת איומים (חיצוניים ופנימיים כאחד). מחקרים מצביעים על כך שבאותה סיטואציה ותחת איומים דומים, אנשים יחוו רמות שונות של סכנה. המדד מורכב מ-7 פריטים, הסולם נע בין 1-5, ככל שהמדד גבוה יותר תחושות סכנה גבוהות יותר.

בתמונה ניתן לראות שרמת תחושת הסכנה של המדגם כולו הייתה בינונית-גבוהה (3.05 מציון מקסימלי של 5). לשם השוואה: במחקר מקביל על כלל האוכלוסיה היהודית (מאוגוסט 2024) נמצאה רמת תחושות סכנה ממוצעת נמוכה יותר (2.59).

לא היו הבדלים מובהקים בממוצעי תחושות הסכנה בהתאם לסוג הישוב. בתמונה המציגה את התפלגות רמת תחושות הסכנה לפי סוג ישוב, רואים שאחוז גדול יחסית מישובי הבדואים (15%) דיווחו על תחושות סכנה גבוהות, בהשוואה לשני סוגי הישוב האחרים (8% בקיבוצים/מושבים ו-10% בערים). בנוסף, אחוזים גדולים של משיבים משלושת סוגי הישובים דיווחו על תחושות סכנה בינוניות (53% בערים, 61% בקיבוצים ו-44% ביישובים).

ממוצע תחושות סכנה לפי סוג הישוב. אין הבדלים מובהקים.

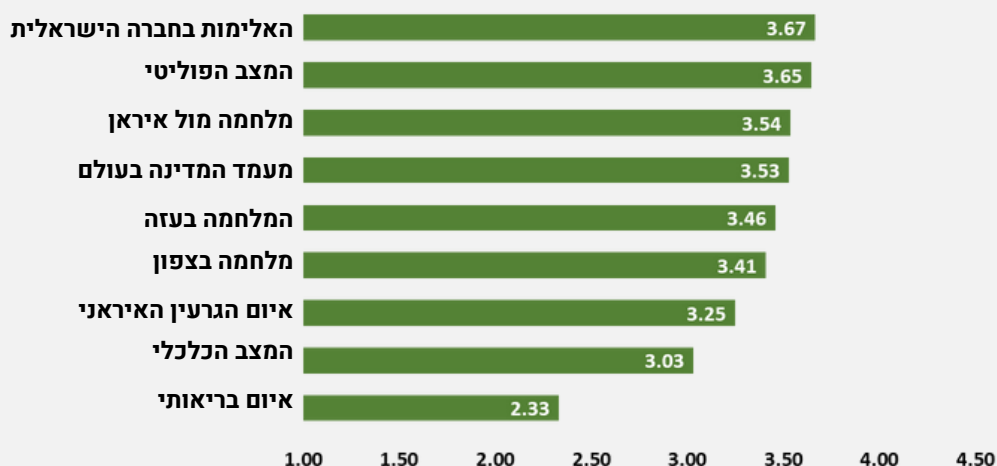

התפלגויות תחושות הסכנה לפי סוג הישוב: א. ישובים בדואים; ב. קיבוצים / מושבים; ג. ערים.

תפיסת איומים בוחנת באיזו מידה תרחישי חירום שונים נתפסים על ידי המשיבים כמאיימים באופן אישי. הסולם נע בין 1-5, ככל שגבוה יותר האיום גדול יותר.

בתמונה שמציגה את האיומים לפי סדר עוצמת האיום בכלל המדגם, ניתן לראות כי על אף שהמדינה נמצאת במצב מלחמה מתמשך במספר זירות, מכלל האיומים שנבדקו, דורגו כמאיימים ביותר ה"אלימות בחברה הישראלית" ו"המצב הפוליטי במדינה". יתר האיומים דורגו ברמה נמוכה יותר, ובכלל זאת אפילו האיום הבריאותי, קיבל ממוצע 2.33, שמשמעותו איום בינוני-נמוך.

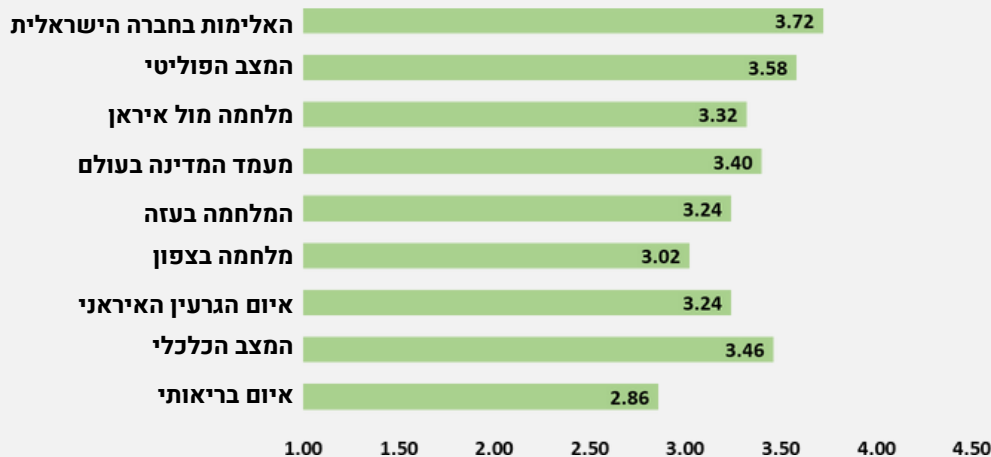
נמצאו הבדלים מובהקים בין סוגי הישוב בכל האיומים, פרט ל"איום הגרעין האיראני". בתמונות המציגות את האיומים לפי ישוב, ניתן לראות שהבדואים דיווחו על "איום בריאותי" ו"איום כלכלי" גבוהים יותר באופן מובהק לעומת האוכלוסיות האחרות. בקיבוצים/מושבים דיווחו על "המלחמה בעזה", "המלחמה בצפון" ו"מעמד המדינה בעולם" כחמורים יותר מהאחרים. בנוסף, הם תפסו כאיום גבוה יותר באופן מובהק, בהשוואה לתושבי הערים, את האיום ל"מלחמה מול איראן" ול"אלימות בחברה בישראל". לבסוף, נצפו הבדלים מובהקים בין כל סוגי הישוב ביחס ל"מצב הפוליטי", שנתפס כגבוה ביותר בקרב אוכלוסיית הקיבוצים/מושבים, לאחר מכן אוכלוסיית ישובי הבדואים ולבסוף אוכלוסיית הערים.

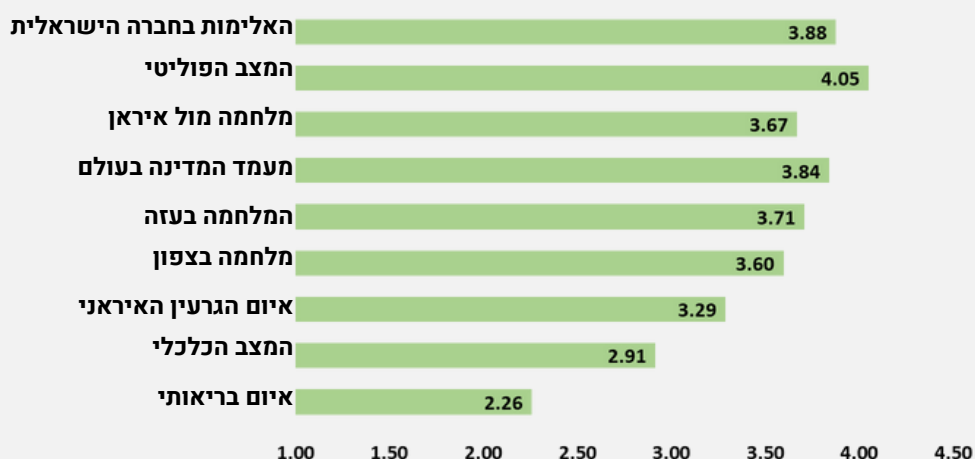
◀ **תפיסת איומים -
בכלל המדגם**

ממוצע תפיסת איומים בכלל המדגם, מסודר מלמעלה למטה לפי עוצמת האיום.

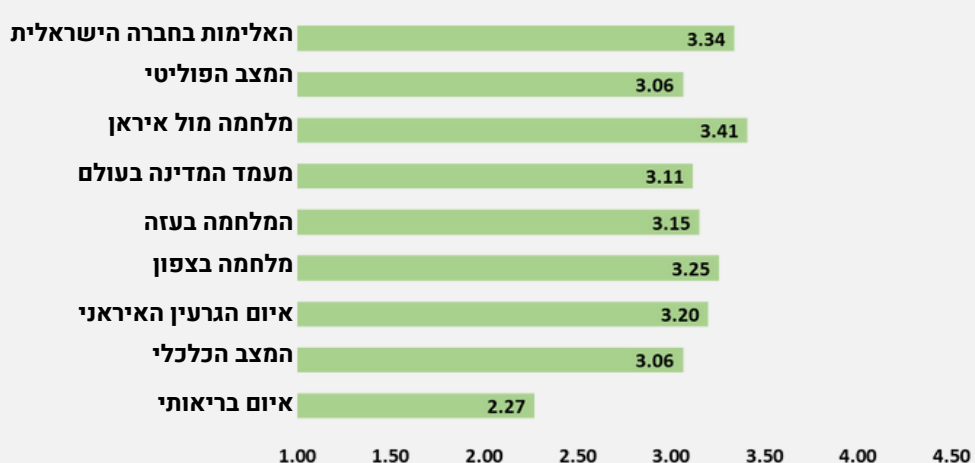
א) תפיסת איומים - ישובים בדואים

ב) תפיסת איומים - קיבוצים

ג) תפיסת איומים - ערים

ממוצע תפיסת איומים לפי סוג הישוב, מסודר מלמעלה למטה לפי עוצמת האיום בכלל המדגם:
א. ישובים בדואים; ב. קיבוצים / מושבים; ג. ערים.

שיח ברשות

קיבוצים, מושבים וישובים קהילתיים

היעדר תחושת הביטחון, כפי שמתוארת בפי התושבים, נובע משלוש סיבות מרכזיות: הראשונה, היא הימשכות המלחמה. רבים מהתושבים רואים את החזרה לישובים תוך כדי המלחמה כמנגנון הרגלה למציאות בלתי נסבלת ומשווים זאת להרגלת התושבים במשך שנים לשגרת הקסאמים. השנייה, היא היעדר יעדים ברורים לסיום המלחמה. בטווח הבינוני-ארוך, אחרי סיום המלחמה, לתושבים לא ברור מה תהיה המציאות שהם יפגשו מהצד השני של הגדר: מי ישלוט? מי יחזיק בנשק? אי הבהירות בסוגיות אלו מקשה על התושבים להאמין שמצפה להם מציאות ביטחונית שונה, ומציפה חששות מאימוץ מחודש של תפיסות הכלה מצד המערכת הצבאית והמדינית. השלישית, נובעת באופן טבעי מטראומת ה-7 באוקטובר 2023, ומהצפת הטראומה עם התקרבות ה-7.10.2024. רבים מהתושבים מתארים אובדן מוחלט של אמון בצבא, מרכיב יסוד בתחושת הביטחון בחיים בנגב המערבי. בתוך כך, הצגת התחקיר הצבאי על קרב בארי תוארה על ידי לא מעט תושבים כצעד ראשון לשיקום האמון, בעיקר בשל השתכנעות בכוונת הצבא "להכיר בהפקרה" ולתחקר לעומק. עם זאת, עלו טענות על התמקדות באירועים טקטיים והתעלמות מהתמונה הרחבה. באופן כללי נדרשת עוד דרך ארוכה לבניית אמון מול הצבא, בעיקר בשל ציפיית התושבים להתפטרות בכירי הצבא כאקט של לקיחת אחריות, ובשל המתח שנוצר בין התושבים למפקד האוגדה החדש ברק חירם על רקע אירוע הבית של פסי והתבטאויותיו בתקשורת. תגובות ברשת: "שום דבר לא השתנה שם בעשרת החודשים האחרונים. עדיין יש ניסיונות חדירה, עדיין יש אזעקות, יירוטים ופיצוצים"; "את הכאב השורף שילווה אותנו כל חיינו על האובדן האישי בנפש לא ניתן לתקן. אבל את האמון ואת תחושת הביטחון חייבים לשקם".

ערי הנגב המערבי

עיקר השיח בנושא ממשיך באותו קו מתחילת המלחמה, והוא עוסק בצורך להגביר את המיגון בערים כדי להשיב את תחושת הביטחון לתושבים - במבנים ציבוריים בכלל ובפרט במבני חינוך, כדי להשיב את תחושת הביטחון לתושבים.

על רקע הפגיעה בתחושת הביטחון של התושבים, ניכרים המאמצים של ראשי הערים לשדר לתושבים תחושת ביטחון ומוכנות מקסימלית להתמודדות עם מצבי חירום. בנתיבות שקדו על קיום תרגילי מוכנות לחירום, בשדרות הצטרפו למספר יוזמות אזרחיות שתפקידן להבטיח את המוכנות של אוכלוסיות יחודיות בעיר ואף באופקים עומלים על הקמת טיילת להולכי רגל בלבד באזור שבו חדרו מחבלים לעיר, כדי למנוע חדירת כלי רכב בשנית. בחלק מהמקרים אף עלה שיח שעסק בהתנגדות לקיום עסקה להשבת החטופים משיקולים ביטחוניים. זאת, כתגובת נגד לפרסומים בעד עסקה מקרב ההתישבות הכפרית.

תגובות ברשת: "מדוע לא נבנו עוד מבנים של מעונות מפוקחים כשכבר שנים אתם יודעים שתינוקות רבים נותרים ללא מקום במעונות המפוקחים? עכשיו, עזוב מפוקחים (ואת כל הכרוך בכך - תכנית פדגוגית, ביקורי מרפא בעיסוק וקלינאי תקשורת, סבסוד), מ-ו-ג-נ-י-ם. איך ייתכן שלא כל התינוקות חסרי הישע בעיר כה מטווחת זוכים למעון ממוגן כולו?".

רהט והפזורה

מותם של 12 הילדים והנערים במג'דל שמש עורר שיח אינטנסיבי בעניין מוכנות החברה הבדואית לשעת חירום. ברשת הביעו תושבי הנגב הבדואים את חששותיהם מהיעדר מיגון, במיוחד בכפרים הבלתי מוכרים. בתגובות שלטו תחושות של זעם וכאב, ונטען כי המדינה משקיעה משאבים רבים בהריסת בתים במקום במיגון. גולשים מרהט התלוננו שבערים אין אפילו מקלט ציבורי אחד, זאת בניגוד ל"כל מושב או קיבוץ" באזור, וצעדי הרשות לפיתוח והתישבות הבדואים בנגב לבנות מגננים נתפסו כ"מעט מדי ומאוחר מדי".

מלבד החשש ממתקפות טילים ורקטות, תחושות חוסר ביטחון עלו בקרב התושבים גם אל מול המתח בינם לבין האוכלוסיה היהודית, במיוחד לאחר התקיפה של נשות משפחת ג'עאר שנכנסו בטעות למאחז 'גבעת רונן'. "התקופה הנוכחית היא אחת הקשות אותה ידעה החברה הבדואית בנגב בכל הקשור לקשרים עם החברה היהודית, בעיקר בגלל הפצת השנאה והפחד מצד השר בן גביר", טען ראש עיריית רהט לשעבר ביחס לאותו מקרה.

תגובות ברשת: "לא נשאר לנו כלום חוץ מאללה ומצינורות הביוב בהם אנחנו מתחבאים, מבחינת המדינה אנחנו רק מספרים"

תובנות

השאלון המחקרי מראה שללא הבדל בין סוגי הישובים השונים, שיעור גדול יחסית של משיבים חשים תחושות סכנה בינוניות או גבוהות. ממצאים אלו צריכים לעורר דאגה, שכן תחושות הסכנה קשורות ביכולת האדם להתמודד עם המצב שבו הוא נתון. תחושות סכנה קשורות במידה רבה למידע שמועבר לציבור, לרבות דרכי העברתו. אפשר להניח שתקשורת אמינה וישירה עם הציבור, שיתוף הציבור במהלכים המתבצעים על מנת לסייע בהתמודדות עם המערכה המתמשכת, וחיזוק האמון ביכולת ורצון המדינה לספק את צרכי האוכלוסיה, יכולים להפחית משמעותית את תחושות הסכנה.

בהקשר לאיומים שנבחנו - האיום המשמעותי ביותר שזוהה הוא האלימות בתוך החברה הישראלית (מתייחס בעיקר למקרי הרצח בתוך הישובים הערבים, אך ההשפעה רחבה יותר מישוברים אלו בלבד) ולאחריו ניתן לראות את האיום מהמצב הפוליטי. ברוב סוגי האיומים אנשי הקיבוצים חשים מאוימים יותר משתי הקבוצות האחרות, לעתים קרובות במידה מובהקת. לגבי האיום הכלכלי והבריאותי, אנשי הישובים הבדואים מביעים רמת איום גבוהה יותר משתי הקבוצות האחרות. תפיסת האיומים אינה זהה בקרב האוכלוסיות השונות ומכאן שגם המענה וההתייחסות לכך חייבים להיות דיפרנציאליים ומותאמים לחברה הספציפית שאליה הם מכוונים.

השיח ברשתות מעיד על כך שהפגיעה בתחושת הביטחון עדיין ניכרת אצל כל תושבי הנגב המערבי באופן על-סקטוריאלי, גם אם זה בא לידי ביטוי באופן שונה בדפוסי השיח. מעניין להתמקד בשוני שבין ערי הנגב המערבי לקיבוצים/מושבים. בערים בולט החיפוש לחידוש תחושת הביטחון, הן מצד המוסדות המוניציפליים והן מצד התושבים – כולם מדגישים את חשיבות ההכנות לחירום ומהדהדים ברשת תרגילים של כיתות הכוננות. בכך נדמה כי בערים מנסים לזרז את ההחלמה מהפגיעה העמוקה שנוצרה בתחושת הביטחון מאז ה-7 באוקטובר. מנגד, במושבים ובקיבוצים כל שיח מוסדי על החזרת הביטחון או מוכנות לאירוע עתידי נתקל בתגובות נגד אגרסיביות של חוסר אמון בצבא ובמדינה, ולהתגברות התחושה ש"מרדימים אותנו". תחושה זו שמהדהדת בשיח מקבלת משנה תוקף בממצאי המחקר הכמותני, שמראים כי אנשי הקיבוצים מרגישים מאוימים יותר משתי הקבוצות האחרות במרבית האיומים שנבדקו.

כמסקנה כללית: השוני בשיח וההבדלים המשמעותיים בתפיסת האיומים בישובים השונים, מבהירים שאת שיקום הביטחון ניתן אולי לפתור באופן אחוד עבור כל ישובי הנגב המערבי בפעולה הצבאית, אך את שיקום תחושת הביטחון יהיה צריך לבנות באופן שונה מול כל קהילה וקהילה.

לכידות חברתית במדינה

מחקר כמותני

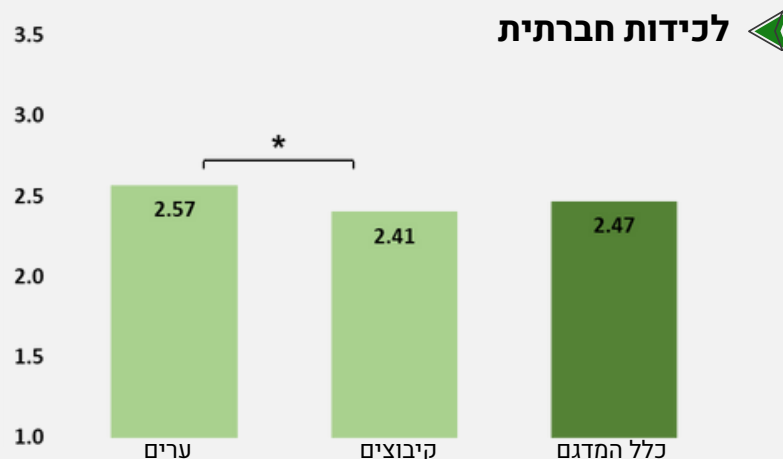
לכידות חברתית מתייחסת להערכת המשיבים לגבי תפיסתם את תחושת השייכות והקשר בין אוכלוסיות במדינת ישראל (בכללותה). המדד מבוסס על שלושה היגדים ("הלכידות החברתית בישראל, למרות חילוקי הדעות, היא גבוהה", "המחלוקות בין חלקי העם בישראל הולכות ומצטמצמות" ו"קיימת הסכמה רחבה בין חלקי העם כי מדינת ישראל היא יהודית ודמוקרטית"). הסולם נע בין 1-5, ככל שהמדד גבוה יותר תפיסת הלכידות החברתית גבוהה יותר. המדד נבחן בקרב תושבי הקיבוצים/מושבים והערים בלבד.

התמונה מראה שרמת תפיסת הלכידות החברתית הממוצעת במדגם כולו הייתה בינונית (כ-2.5 מציון מקסימלי 5).

לשם השוואה: במחקר מקביל שנעשה על כלל האוכלוסייה היהודית (אוגוסט 2024) נמצאה רמת לכידות חברתית מעט גבוהה יותר (2.60).

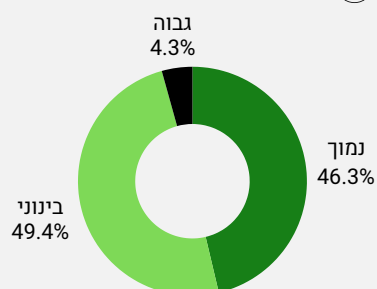
היה הבדל מובהק בין סוגי הישוב. בערים העריכו לכידות חברתית גבוהה יותר בהשוואה לקיבוצים/מושבים; הבדל קטן מספרית, אך מובהק.

בתמונות מוצגת התפלגות רמת הלכידות החברתית לפי סוג הישוב. ניתן לראות שאחוז גבוה של משיבים משני סוגי הישובים תופסים את רמת הלכידות החברתית כנמוכה (46% ו-55%, בערים ובקיבוצים/מושבים, בהתאמה). במקביל, אחוז גדול יותר מאוכלוסית הערים תופסות את רמת הלכידות החברתית כגבוהה (4% לעומת אחוז בודד בקיבוצים/מושבים) או בינונית (50% לעומת 44% בקיבוצים/מושבים).

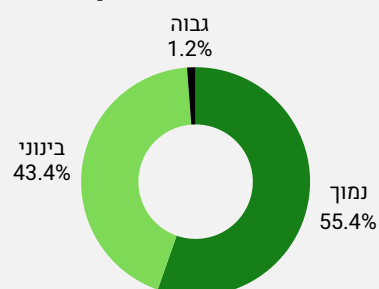

ממוצע תפיסת הלכידות החברתית לפי סוג הישוב. * - הבדלים מובהקים בין השוואות זוגיות.

ב) לכידות חברתית - ערים

א) לכידות חברתית - קיבוצים

התפלגויות רמת תפיסת הלכידות החברתית לפי סוג הישוב: א. קיבוצים / מושבים; ב. ערים.

שיח ברשות

קיבוצים, מושבים וישובים קהילתיים

עזיבת המגורים הזמניים במלונות ובערים עוררה גל של הכרת תודה כלפי המארחים והעצימה את תחושת השייכות למסגרת חברתית רחבה וכלל ישראלית. כמו כן, יוזמות רבות של חברות מסחריות או ארגוני חברה אזרחית שנגעו למעבר התושבים לבתיהם או לבתים הזמניים העמיקו את האמון ותחושת הלכידות. מופעי הסולידריות הללו היו שכיחים בתחילת המלחמה, אך בחלוף החודשים דעכו מעט, וחזרתם כעת הדגישה את הפער בין האמון בחברה האזרחית לאי האמון בממסד. תגובות ברשת: "כשהגענו לדירות בנתיבות וגילינו את המוצרים שחיכו לנו, זה חימם את ליבנו ונתן לנו תחושה שיש מי שדואג לנו. התמיכה שלכם בתקופה הזו משמעותית עבורנו יותר ממה שניתן לתאר. תודה מכל הלב".

רהט והפזורה

בחודשים האחרונים הופנתה ביקורת חדה נגד מספרם הרב של הבדואים שמשרתים בצה"ל, הן מצד גולשים בדואים והן מצד גולשים מהגדה המערבית, שטוענים כי מוסדות המדינה מנצלים את החיילים הבדואים מבלי להשיב להם טובה. "לא יעזור לכם לשרת בצבא שלהם, תמיד תהיו אזרחים סוג ג'", כתב אחד הגולשים, ואחרים ציינו כי החיילים הבדואים "לא מגנים על האחים שלהם אלא הורגים ילדים בעזה". לצד המתיחות הפנים-בדואית בסוגיות הקשורות לשייכות לישראליות, ניתן היה להבחין לאחרונה במופעים של סולידריות חברתית היוצאת נגד סנטימנטים שכיחים בחברה הישראלית היהודית. קמפיין איסוף התרומות לתושבי עזה, במסגרתו נאספו ביישובים הבדואים מוצרי מזון וסיוע לטובת תושבי עזה, עורר גאווה רבה ותחושה של ביחד, שנתפסו כדרך היחידה בה ניתן להביע סולידריות עם תושבי הרצועה. תחושת ההתלכדות מחוץ לישראליות באה לידי ביטוי גם בהתנגדות לשר בן גביר, שדרש לשלול את האזרחות הישראלית של כל המעורבים במבצע ההתרמה, כאשר רבים מהגולשים כינו אותו "פשיסט וגזען" וטענו כי דבריו רק מגבירים את המעורבות של תושבי הנגב בקמפיין. תגובות ברשת: "במעשים ולא בדיבורים הוכיח הנגב שלנו שאנחנו עם אחד בעל דאגה אחת וגורל אחד. גבולות גיאוגרפיים מלאכותיים לא יפלגו בינינו, הבדלים פוליטיים לא יפרידו בינינו וצבע תעודת הזהות בוודאי לא יקבע את זהותנו".

תובנות

השאלון הכמותני מצביע על כך שכשנה לאחר תחילת המלחמה רבים מהתושבים היהודים בנגב המערבי (כמחצית מהמדגם הנוכחי) תופסים את רמת הלכידות החברתית כנמוכה והדבר נכון הן לגבי תושבי הערים והן לגבי תושבי הקיבוצים/מושבים.

הממצאים של שיח הרשתות בערים הצביעו על תחושת הכרת תודה ביחס לעזרה שקיבלו מקהילות בארץ. אולם הודגש ששיח זה עלה בעיקר בתחילת המלחמה. ממצא זה לא נמצא בסתירה לממצאי השאלון הכמותני, שכן מנתונים של מחקר אורך עם חמש מדידות חוזרות על האוכלוסיה היהודית הכללית עולה כי תחושת הלכידות החברתית הייתה גבוהה ביותר בתחילת המלחמה וירדה באופן תלול עם התמשכותה מכ-4 (מתוך 5) ל-2.60 כעבור 10 חודשי מדידה.

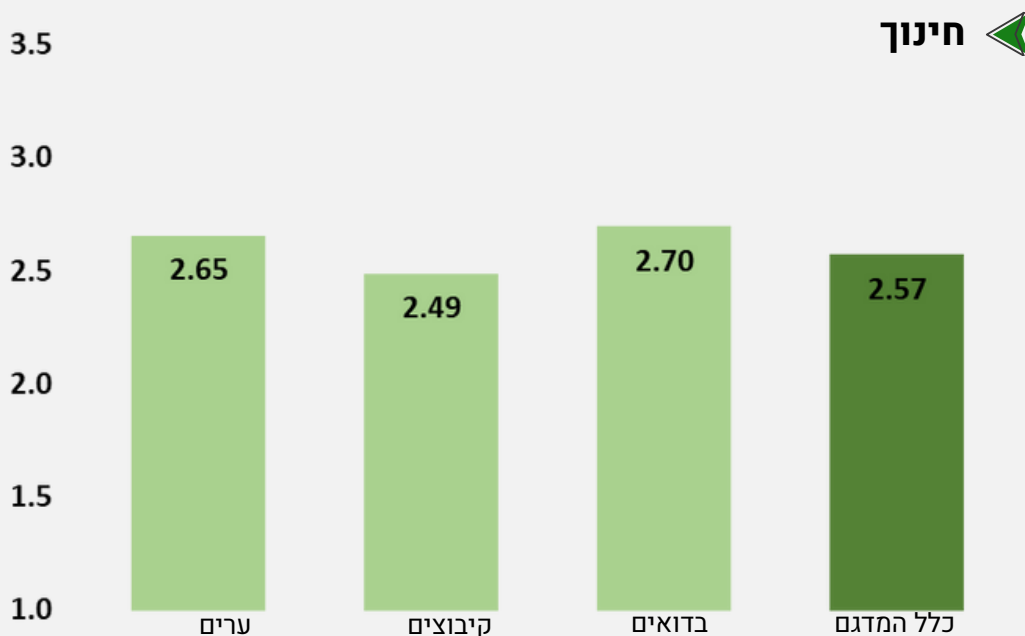
הממצא לגבי התושבים היהודים ללא ספק צריך להדליק נורה אדומה אצל מקבלי ההחלטות, שכן תפיסת הלכידות החברתית קריטית לשיקום החברה בישראל כולה ובישובים שנפגעו בפרט וכן ליכולת ההתמודדות, הן עם המלחמה והן עם האתגרים שעומדים בפני המדינה והאוכלוסייה. הסיסמא של המלחמה "ביחד ננצח" מחייבת חיזוק תפיסת הלכידות החברתית בין חלקי העם השונים ובינם לבין גורמי השלטון.

באשר לסוגיית הלכידות החברתית בקרב האוכלוסייה הבדואית, שנבחנה ברשתות בלבד, כדאי להדגיש כי הבדואים מחזיקים בזהות מורכבת. כאשר פוליטיקאים או גופי ממשל כאלה ואחרים פועלים באופן שנתפס כניסיון לדכא את מרכיבי הזהות שאינם ישראליים מובהקים, כמו למשל בהתבטאויות נגד קמפיין גיוס התרומות לעזה, ניתן לזהות ברשתות תגובת נגד של התנערות ממרכיב הזהות הישראלי דווקא.

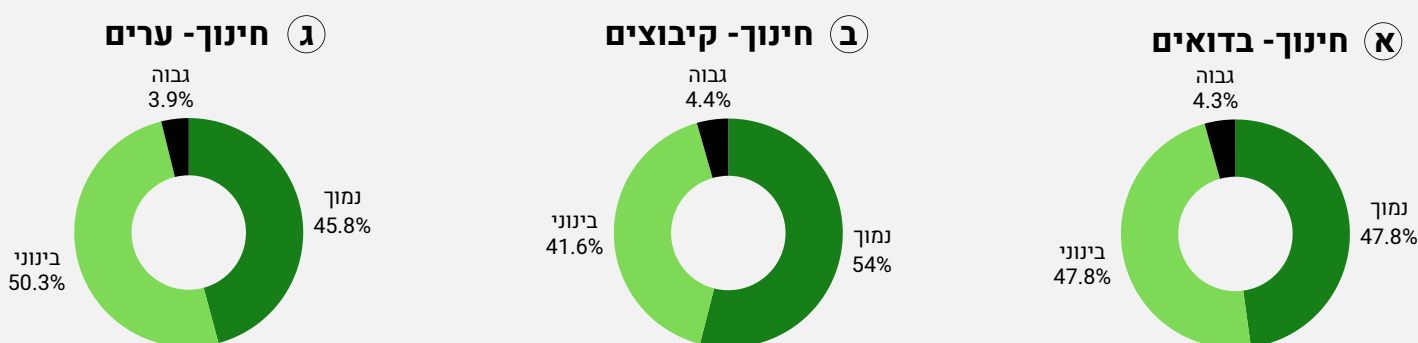
חינוך

מחקר כמותני

המשיבים נשאלו שתי שאלות ביחס לתפיסתם אודות תשתיות החינוך העומדות כיום לרשות ילדיהם ("באיזו מידה המענה החינוכי [פורמלי ובלתי פורמלי] מספק?" ו"באיזו מידה התנאים המיועדים למערכת החינוך [כדוגמת בטיחות, מיקום ועוד] מספקים?"). הסולם נע בין 1-5, ככל שהמדד גבוה יותר התפיסה חיובית יותר כלפי המענה החינוכי. בתמונה ניתן לראות כי ממוצע שביעות הרצון ממערכת החינוך במדגם כולו הייתה בינונית-נמוכה (2.6 מציון מקסימלי 5). נמצא הבדל קטן ביחס לסוגי הישוב; רמת שביעות הרצון של תושבי הקיבוצים/מושבים הייתה הנמוכה ביותר, אולם הבדל זה לא היה מובהק ביחס לתושבי הערים והישובים הבדואים. מרבית התושבים בשלושת סוגי הישובים מביעים שביעות רצון נמוכה או בינונית ממערכת החינוך והפתרונות שהיא מציעה בעת הזו - בכל סוגי הישובים 96% הביעו שביעות רצון נמוכה או בינונית.

ממוצע שביעות רצון ממערכת החינוך לפי סוג הישוב. אין הבדלים מובהקים.

התפלגויות חינוך לפי סוג הישוב: א. ישובים בדואים; ב. קיבוצים / מושבים; ג. ערים.

שיח ברשתות

קיבוצים, מושבים וישובים קהילתיים

סוגיית בתי הספר העורפיים תפסה את מירב השיח ברשתות בחודשים האחרונים. בדומה לביקורת בתחום הדיור, תושבים רבים העלו טענות משני סוגים: הסוג הראשון מתייחס לטיב ההחלטות שהתקבלו ובו נשמעים קולות רבים של הורים הטוענים כי משרד החינוך והמועצות האזוריות מחפשים לשדר 'חזרה לשגרה' תוך השקעה מינימלית ולכן לא מחפשים אלטרנטיבות הולמות למוסדות הקיימים, הממוקמים סמוך יחסית לגבול. הטענות מהסוג השני נוגעות להתנהלות של משרד החינוך והתקשורת מול ההורים, שהותירו את המשפחות בחוסר ודאות חודשים ארוכים ויצרו תחושת אטימות מצד הממסד – בעיקר סביב החלטת המשרד לא להקים את בית הספר באורים. עיקר השיח עלה במועצה האזורית "אשכול", אך טענות דומות עלו גם ב"שער הנגב" ובמועצות האזוריות המרוחקות יותר מהגבול, אולם באופן מצומצם יותר.

המוקד המרכזי של השיח בתחום החינוך היה, כאמור, המועצה האזורית "אשכול", שם כבר בסוף חודש מאי נפתח קמפיין רשמי ותקשורתי להקמת בית ספר עורפי, במסגרתו התקיימו גם מספר הפגנות. ככל שחלף הזמן המומנטום דעך, ולמרות שניכר מהשיח שרבים מההורים בחרו לשלוח את ילדיהם לבתי הספר במועצה, בקרב רבים התגבש סנטימנט שלילי ביותר ביחס למועצה ולמשרדי הממשלה. לעיתים בנוסף למתח בין ההורים לממסד, דילמת בחירת בית הספר יצרה גם מתח בין קבוצות הורים או בין הורים לילדיהם. מגמה בולטת נוספת הייתה העיסוק באנשי החינוך, בה ניתן היה לראות מצד אחד סנטימנט חיובי בנוגע למינוי מנהלים חדשים לחלק מבתי הספר, ומנגד המחסור במורים, באנשי חינוך בלתי פורמלי ובצוותי גני הילדים ביישובים תפס מקום ברור – מגמה זו נמשכת מאז תחילת המלחמה.

תגובות ברשת: "המועצה רוצה להחזיר אותנו לקונספציה הישנה וה'חרא' המוכר כדי לבנות את החוסן שלנו. בינתיים מצליחה לטפח רק את החוסר שלנו. הילדים שלנו לא ילמדו במועצה"; "משרד החינוך, המועצה, צה"ל – כולם רוצים לנרמל את המציאות ההזויה. אני לא רוצה להתרגל לזה, זה לא נורמלי להתרגל לדבר כזה. אף בן אדם בר דעת לא רוצה להקריב את הילד שלו על המזבח".

ערי הנגב המערבי

נושא היעדר המיגון בחלק מבתי הספר, הגנים והמעונות בערים ממשיך לעמוד בלב השיח בנושא חינוך מתחילת המלחמה. רבים כתבו על כך שהאזעקות נמשכו חודשים ארוכים לאחר השביעי באוקטובר אולם לילדים, ביחוד במסגרות החינוך הבלתי פורמאלי "אין מקלט במרחק סביר לרוץ אליו".

נושא משני שמעסיק את התושבים בתחום החינוך הוא המחסור במעטפת טיפולית ורגשית מספקת בגנים ובבית הספר, למרות הטראומה הממושכת שהילדים חוו מתחילת המלחמה. ההורים טענו שישנם חוסרים ניכרים במטפלים – דוגמת קלינאי תקשורת, מרפאים בעיסוק ועוד. לדבריהם, למרות שישנה הפוגה לאחרונה באזעקות, הילדים עדיין סוחבים את הטראומה שלא טופלה מתחילת המלחמה.

מנגד, יש לציין שפתיחת שנת הלימודים כרגיל בשלושת הערים עוררה גל שיח חיובי ברשתות. התושבים ציינו שהם זקוקים לשגרה עבור ילדיהם שתאפשר גם להם לצאת לעבוד ושיבחו את המאמצים של ראשי הערים לטובת המהלך. תגובות ברשת: "רק שאלה, מה קורה בכל גני החינוך המיוחד וגני התקשורת בשדרות? מדוע לא מקימים תוכנית שבה מגייסים מטפלים רגשיים, קלינאי תקשורת, מרפאים בעיסוק ועוד ועוד? הילדים נכנסים לגנים ללא מעטפת טיפולית ואתם לא נוקפים אצבע כדי לקדם את זה."; במרץ האחרון מדינת ישראל דרשה מאיתנו לחזור לשדרות עם הרבה תשבחות על חוסן הנגב המערבי והבטחות לתקציבי שיקום. אבל כבר חודש שממשלת ישראל חוסמת בגופה את סבסוד המעונות כעונש קולקטיבי על קיצוץ הסבסוד.

בקרב החברה הבדואית אומנם נרשם שיח בתחום החינוך, אך הוא היה מנותק מהשפעות המלחמה. עיסוק מסוים התקיים סביב חיבור בתי ספר לתשתיות, שביתת ארגון המורים וכו'.

תובנות

מהמחקר הכמותני עולה שבכל סוגי הישובים, שביעות הרצון ממערכת החינוך היא נמוכה או בינונית, ואין הבדל בין סוגי הישובים בהקשר זה.

בערי הנגב ובהתישבות, הסוגיות הבוערות אינן חדשות. למעשה, למרות שקיים שוני בין הסוגיות שמעסיקות כל קבוצה – היעדר מיגוניות במוסדות החינוכיים אצל תושבי הערים, ודרישה לבתי ספר עורפיים בקיבוצים ובמושבים – המכנה המשותף הוא שהסוגיות ידועות ונוכחות בשיח כבר חודשים ארוכים. העובדה שאותם הנושאים מחזיקים ברשת זמן ארוך כל כך ונותרים אמוציונליים ובווערים מדגישה את חשיבותם הרבה עבור התושבים, ובמקביל מעצימה תחושות של אי אמן במוסדות המדינה, שנתפסים כמי שאינם מסוגלים לענות על הצרכים הבסיסיים של התושבים.

יחד עם זאת, במושבים ובקיבוצים עלה סנטימנט יחודי בנוגע למערכת החינוך, לפיו המועצה ומשרד החינוך עושים שימוש בבתי הספר ככלי לנרמול החיים בצל המלחמה ובכך מאפשרים את צמיחתה של קונספציה חדשה.

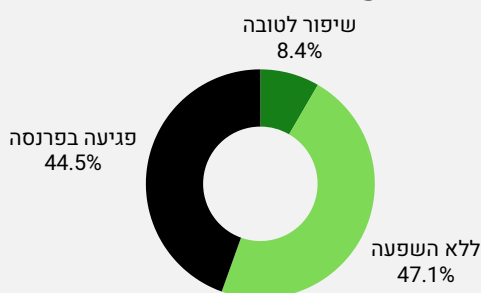
השקעה בתשתיות החינוך הינה נדבך קריטי ביכולת ההתמודדות של הציבור עם המשבר המתמשך. המאבקים השונים המתנהלים במערכת החינוך גם בזמן המלחמה מחלישים עוד יותר את המערכת. הפעלה תקינה של מערכת החינוך וחיצוק אמן התלמידים וההורים במערכת השלטון, לרבות במערכת החינוך, מחייבת השקעת מאמץ יעודי בהשגת שיתוף פעולה של כלל בעלי הענין, לרבות השלטון המרכזי, השלטון המקומי, סגל מערכת החינוך, ההורים והתלמידים.

כלכלה ותעסוקה

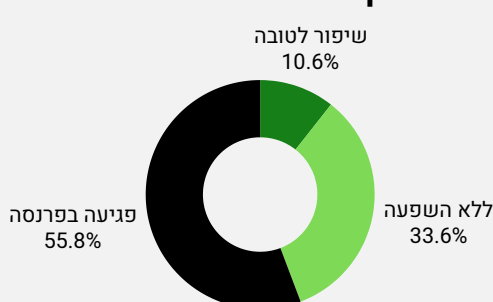
מחקר כמותני

סוגית הפרנסה נמדדה באמצעות שתי שאלות מרכזיות. שאלה ראשונה: "באיזו מידה השפיעה המלחמה על פרנסת המשפחה?". התשובות הורכבו מחמש קטגוריות שקובצו יחד לשלוש קטגוריות רחבות: "שיפור לטובה", "ללא השפעה" ו"פגיעה בפרנסה". בכלל המדגם 54% דיווחו על פגיעה בפרנסתם בעקבות המלחמה. בתמונה רואים הבדלים בהתפלגויות לפי סוג הישוב: ביישובים הבדואים דיווחו על הפגיעה המשמעותית ביותר בפרנסה (76%) ד. 56% מתושבי הקיבוצים/מושבים דיווחו על פגיעה ואילו בערים 45% מהמשיבים דיווחו על פגיעה בפרנסתם.

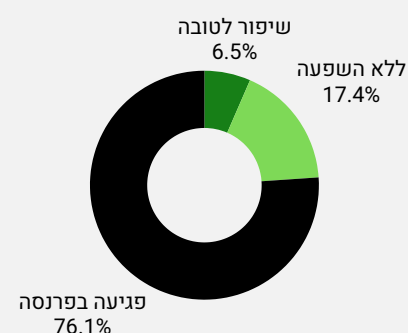
ג. השפעה על פרנסה ערים

ב. השפעה על פרנסה קיבוצים

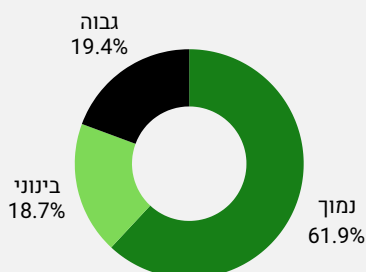
א. השפעה על פרנסה בדואים

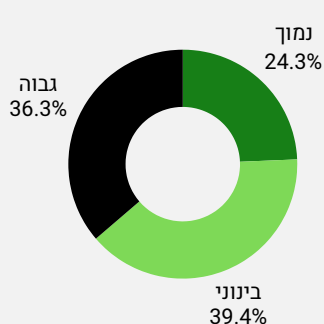
התפלגויות ההשפעה על פרנסת המשפחה לפי סוג הישוב: א. יישובים בדואים; ב. קיבוצים / מושבים; ג. ערים.

השאלה השניה בחנה: "באיזו מידה זכית לסיוע, מבחינה כלכלית, מהמדינה?". נמצא הבדל משמעותי בין משיבי היישובים השונים. בתמונה רואים ש-91% מהבדואים דיווחו על סיוע נמוך, בערים אחוז המדווחים על סיוע נמוך ירד ל-62%, ובקיבוצים הוא עמד על 24% בלבד.

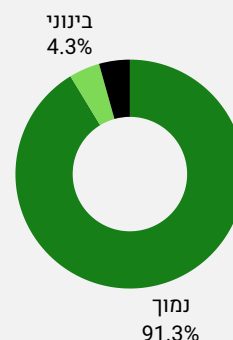
ג. רמת הסיוע הכלכלי ערים

ב. רמת הסיוע הכלכלי קיבוצים

א. רמת הסיוע הכלכלי בדואים

התפלגויות קבלת סיוע מהמדינה לפי סוג הישוב: א. יישובים בדואים; ב. קיבוצים / מושבים; ג. ערים.

בחינת המתאמים בין כל אחת משתי השאלות וכלל משתני המחקר, הראתה מתאם חלש, אך מובהק, בין השאלות ביחס למשתנים הבאים: ככל שההשפעה על הפרנסה היתה גדולה יותר, כך שלושת סוגי החוסן (לאומי, קהילתי ואישי) והמורל היו נמוכים יותר, ואילו תסמיני הדחק, הפרעת דחק פוסט טראומטית, תחושות הסכנה והאיומים היו גבוהים יותר. ככל שהסיוע הכלכלי שאנשים קיבלו היה גבוה יותר, שלושת רמות החוסן (לאומי, קהילתי ואישי) עלו, אך יחד איתם עלו גם תסמיני הפרעת הדחק הפוסט טראומטית וירד המורל.

שיח ברשתות

קיבוצים מושבים וישובים קהילתיים

למרות שברור שהמלחמה פגעה בתעסוקה בנגב המערבי בסקטורים רבים באופן משמעותי, השיח ברשתות היה חיובי ברובו, וניתן לחלקו לשלוש מגמות כלליות. המגמה הראשונה הייתה תיעוד עסקים בנגב המערבי – מפעלים ועסקים קטנים – שחזרו לעבוד לראשונה מאז תחילת המלחמה, תוך הצגתם כסמל לתקומה מחודשת שצומחת מלמטה. מגמה שנייה התמקדה בחקלאות בנגב המערבי, וכחלק ממנה עלו תמונות וסרטונים מהעבודות השוטפות בשדות מערב הנגב, תוך הצגת החקלאים כגיבורים אזרחיים. המגמה השלישית – הבולטת בעיקר בפרסומי המועצות והישובים כבר חודשים ארוכים, אך נוכחת פחות בשיח האזרחי השוטף – מתייחסת למחסור בכוח אדם בתחומי החינוך והטיפול הפרא-רפואי.

ערי הנגב המערבי

השיח בנושאי כלכלה ותעסוקה בשלוש הערים – אופקים, נתיבות ושדרות – נותר ברמות גבוהות מאז תחילת המלחמה ומתמקד בשלושה היבטים עיקריים: תחושת מחסור בסיוע כלכלי מספק מהמדינה בכל שלוש הערים, כאשר באופקים ונתיבות התושבים מביעים תסכול על אי-הכללתם ב"חבל תקומה" הזוכה לתמיכה מ"מנהלת תקומה", ואילו בשדרות נטען כי המענקים הכלכליים מגיעים לעירייה ולא ישירות לתושבים. ייתכן שהקיצוץ המסתמן של מיליארד שקלים מתקציב המנהלת לטובת אופקים ושדרות וכן לטובת המועצה האזורית מרחבים, יוביל לשינוי בשיח בנושא זה.

ניכר כי התושבים בערים מוטרדים משיעורי האבטלה הגבוהים. לדבריהם, ראשי הערים משקיעים את עיקר המשאבים והמאמצים בבניית שכונות חדשות למגורים, זאת במקום להשקיע בתושבי העיר הקיימים שרבים מהם נותרו מובטלים בעקבות המלחמה (עסקים שנסגרו, תושבים שאיבדו את עבודתם לאחר שירות מילואים ממושך ועוד). על כן, התושבים מבקשים סיוע בשלושה תחומים מרכזיים: קיום הכשרות ייעודיות שיפתחו בפני התושבים דלתות למקומות עבודה בעתיד; סיוע והכוונה במציאת מקומות עבודה; וכן הקמה של שטחי מסחר ותעסוקה בערים. מנגד, יש לציין שבשלושת הערים קמו יוזמות מטעם העירייה לקיום ירידי תעסוקה במגמה לסייע לתושבים במציאת עבודה.

נושא נוסף שהעסיק את התושבים מלבד שיעורי האבטלה הגבוהים, הוא עליית המחירים בזמן המלחמה, ובפרט העלויות הגבוהות של השירותים החינוכיים המשלימים החל מתחילת שנת תשפ"ה. למשל: על פוסט שהעלתה עיריית נתיבות על העלייה בתעריפי הצהרונים, הורים הגיבו בחריפות "מה עושה הורה שיש לו 4 ילדים בצהרון! בוש, בעלי נלחם וסיכן את חייו וזה מה שמגיע לנו".

תגובות נוספות שזוהו ברשת: "קודם כל שראש העיר בנתיבות ידאג למה שאין! חינוך, תעסוקה, פקקים, ועוד המון דברים מעבר!!! זה לא העיקר להניף את העיר בבניה ולא לדאוג לכלום!!!! יש מלא תושבים שאין להם עבודה"; "איפה שאפשר לעקוץ תעקצו. גם ככה הפקירו את תושבי העיר נתיבות מבחינה כלכלית במלחמה הזאת; במקום שיעזרו לתושבים עושים ההפך".

השיח הכלכלי היה ברובו המוחלט שלילי והביע ביקורת על התנהלות מנהלת 'תקומה' בהשלכות הכלכליות של מתווה הדיור. תושבים שהתבטאו בנושא טענו כי המנהלת עושה שימוש במנופי לחץ כלכליים במטרה להחזיר את התושבים לנגב המערבי במהירות, ללא התחשבות במצבם הרגשי והנפשי. יחד עם זאת, בשונה מהרבעון הקודם, השיח ברשתות על חלוקת המשאבים בין ישובי החבל לישובים האחרים במועצה הנמצאים מחוץ לקו ה-7 ק"מ נעלם כמעט לחלוטין.

תגובות ברשת: "בשביל החברים מתקומה שעושים הכל כדי שנחזור באמצעות סנקציות כלכליות אספר שמאז השבעה באוקטובר אנחנו ברכבת הרים מטורפת שלא תיגמר בעתיד הקרוב."

רהט והפזורה

לפני פרוץ המלחמה, כלכלת הישובים הבדואים בדרום, במיוחד ברהט, הסתמכה במידה רבה על עובדים ופועלים פלסטינים מהגדה המערבית. עם ביטול אישורי הכניסה אחרי ה-7 באוקטובר, רבים מתושבי הנגב התלוננו על הפגיעה הקשה. רבים העידו כי מחיר העסקת פועלים, במיוחד בתחום הבניין, עלה באופן דרמטי, וקבלנים סיפרו על חברות שנאלצו לפשוט את הרגל ועל חוסר היציבות בענף התעסוקה בנגב.

מלבד המחסור בפועלים פלסטינים, כלכלת הנגב נפגעה קשות בעקבות המלחמה. בכמה אזכורים ברשת תואר כיצד המלחמה מזעזעת את היציבות הכלכלית של תושבי הנגב ומסכנת את עתידם, זאת בנוסף לקיצוצים הממשלתיים בתקציבים המיועדים לחברה הערבית בכללותה. עבור רבים מהתושבים, אחת התשובות לבעיות הכלכליות המקומיות היא תמיכה בעסקים הבדואים – כולל קריאה להחרים את בעלי העסקים היהודים בבאר שבע. "הדבר הקטן ביותר שאנחנו יכולים לעשות הוא להחרים את באר שבע ולא להיכנס אליה", כתב אחד הגולשים, ו"אם חייבים להיכנס אז לא להוציא שם אפילו אגורה שחוקה". הקריאות להחרים את באר שבע עלו גם באזכורים אחרים ברשת.

תגובות ברשת: "המדינה צריכה לתת אישור עבודה לפלסטינים בתוך גבולות 48'. זה הפתרון היחיד שיש, אין פתרון אחר"

תובנות

ממצאי המחקר הכמותני מעלים שמצד אחד ההשפעה הכלכלית המשמעותית ביותר הייתה בישובי הבדואים ומצד שני הם אלו שקיבלו את הסיוע הקטן ביותר מהמדינה. בניתוח המתאמים בין פרנסה לשאר המשתנים עולה קשר מובהק בין רמות החוסן והדחק ובין הפגיעה הכלכלית והסיוע שניתן מהמדינה. פגיעה קשורה עם חוסן נמוך ודחק מוגבר ועזרה כלכלית קשורה עם עליה בחוסן מצד אחד אך עלייה גם במדדי התמודדות שליליים מצד שני. אמנם הקשרים הללו חלשים יחסית, אך בכל זאת מובהקים סטטיסטית.

הן בקרב תושבי הערים והן אצל תושבי המושבים והקיבוצים ניתן לזהות ברשתות את העיסוק באתגרים הכלכליים, כאשר באופן טבעי בערים מלינים יותר על האינפלציה ועל התייקרות תעריפי הארנונה (בייחוד באופקים ובנתיבות שלא נהנות מהמענים של "מנהלת תקומה"), ובקרב ההתישבות הכפרית עיקר השיח סובב את חידוש ענף החקלאות בחבל אשכול ושיקום של התעשייה באזור שמהווים עבור התושבים סממן בולט לתקומה ושיקום.

בקרב האוכלוסייה הבדואית ניתן היה לזהות ברשת שיח משמעותי יותר, שמתכתב עם הפגיעה החמורה יותר בפרנסתם ובמענה הנמוך יותר שקיבלו מהמדינה. בחינה של דפוסי השיח ברשתות מבהירה כי הפגיעה המשמעותית יותר אצלם נובעת ממאפייני התעסוקה שלהם, כמו למשל היותו של ענף הבנייה מקור תעסוקה מרכזי (שנפגע קשות בשל הפסקת הכנסתם של פועלים פלסטינים מהגדה המערבית), כמו גם על נתוני הפתיחה הסוציו-אקונומיים הנמוכים יחסית בהשוואה לאוכלוסייה היהודית.

ככלל, ברור שתנופה כלכלית בשלושת האזורים בשנה הקרובה תסמן עבור התושבים הצלחה של פעילות מנהלת תקומה לשיקום הנגב המערבי ושל מאמצי העיריות לסייע לתושבים בהכוונה תעסוקתית וביצירת מקומות עבודה.

ניתן לשער שהמשבר שהתפתח בעקבות אירועי 7 באוקטובר והמלחמה המתמשכת יצרו צרכים כה נרחבים ומגוונים, עד שסיוע כלכלי כשלעצמו אינו מספק כדי לפצות על הנזקים. השערה זו מחייבת המשך מחקר על מנת לבחון את ההשפעה המתמשכת לאורך זמן של הסיוע מטעם המדינה על יכולת ההתמודדות והשיקום של האוכלוסיות השונות.

שיח ברשתות

קיבוצים, מושבים וישובים קהילתיים

לאחר שמרבית תושבי הנגב המערבי כבר שבו לביתם, החודשים האחרונים היו בסימן מעבר תושבי ישובי קו 7 הק"מ מהמלונות חזרה לישובי הקבע או לישובים הזמניים. בתוך כך הייתה הבחנה ברורה בין שתי מגמות בשיח. מצד אחד ישובים כמו ניר עוז, כפר עזה ובארי - שם מאחר ולתושבים אין לאן לחזור והם לא נדרשו לחזור - החלה הריסת הבתים והתחיל תהליך שיקום. בישובים אלה גם התקדם פתרון המגורים הזמני. כל אלה עוררו רגשות אמביוולנטיים במתח שבין הרצון לשמר את הזיכרון לבין השאיפה להקים את הישובים מחדש. מנגד, בקיבוצים כמו מפלסים או ניר עם - שתושביהם נדרשו לחזור למרות הקרבה לגדר - עלו חששות מהחיים בצל המלחמה ותושבים רבים התבטאו ביחס למנהלת תקומה כמי שמתמשת במנופי לחץ נגד התושבים כדי להאיץ בהם לשוב לנגב המערבי. יחד עם זאת, החלוקה לא תמיד נשמרה בין מי שנדרשו או לא נדרשו לחזור. בקיבוץ חולית, למשל, עלתה ביקורת דומה נגד המנהלת ביחס למעבר לפתרון המגורים הזמני ברביבים.

באופן כללי, המתווה שהציגה מנהלת תקומה לחזרת התושבים עורר ביקורת חריפה על ניתוק וחוסר הבנה של צרכי התושבים בשיקום ובחזרה לישובים, כמו גם תחושת האצה וחשש כי ההתנהלות של המנהלת עלולה לייצר הגירה שלילית מהנגב המערבי. הביקורת העיקרית הייתה על החוסר בהדרגתיות ובגמישות. לצד זאת נשמעו טענות על אי שקיפות ושיתופיות מול התושבים, וחוסר הצלחה לעמוד בהבטחות העבר של המנהלת, בעיקר בהקשרי לוחות הזמנים.

מרכיב חשוב נוסף היה הקושי לקבל החלטה של התושבים לגבי עתידם בישובי הנגב המערבי. מגמה זו באה לידי ביטוי הן מצד משפחות שהחליטו לא לחזור והדגישו כי הן עדיין לא מרגישות בטוחות, אבל הביעו שאיפה עתידית להתאחד עם הקהילה, והן מצד משפחות שחזרו אבל הגדירו זאת כ"תקופת ניסיון", בעיקר על רקע תחושת חוסר הביטחון והחשש ממצב הנפשי.

תגובות ברשת: "המסע הביתה נכפה עלינו תחת מתווים והחלטות של ממשלת ישראל שממשיכה להפקיר את תושבי הנגב המערבי צמודי הגדר. עייפים ממאבקים ונחושים לשמור על המשפחות שלנו ועל הקהילה שלנו, אנחנו חוזרים."; "מפלסים ושער הנגב זה הבית, אך חשוב להבין שללא הפסקת המלחמה והחזרת החטופים והחטופות לא תהיה תקומה ושיקום לתושבים ולאזור הזה".

ערי הנגב המערבי

בשלושת הערים החלה תנופת בנייה רחבת היקף בחודשים האחרונים והתגובות אליה היו חלוקות. בעוד שחלק מהתושבים הביעו תמיכה בפרויקטים של הרחבה שמעידים מבחינתם על שיקום מהאסון וצמיחה, רבים חששו שהמיזמים יעמיסו על התשתיות ויפגעו בשרותים העירוניים המוענקים לתושבים וציינו ש"אי אפשר לגדול בלי לתת מענה למה שהאוכלוסיה צריכה". ביקורת נוספת צפה בתחום הבינוי, שלפיה מענקים רבים מושקעים בהקמת מבני ציבור ויחידות דיור חדשות במקום לתת מענה לתושבי הערים כיום - הן בתחום המענה הנפשי לטראומה, שדרוג השכונות הוותיקות, שיפור המוכנות לחירום ועוד.

בקרב תושבי נתיבות הורגש במיוחד החשש מהרחבת ההתישבות בעיר, בעקבות חתימה על הפרויקט שצפוי להכפיל את מספר התושבים. המיזם יכלול 32 אלף דירות חדשות שייבנו בשתי שכונות ענק בנתיבות. ראש העיר ציין לטובה את המהלך ואמר כי "ההסכם עליו אנחנו חותמים היום הוא התשובה הציונית ההולמת למבקשי רעתנו - אנחנו נמשיך לבנות, לצמוח ולפתח את הנגב".

תגובות ברשת: "זה יכול להיות גדול אבל חייב להיות טוב. חשוב שהעיר תגדל, תצמח ותתפתח ואל לנו להישאר מאחור אבל אי אפשר לגדול בלי לחשוב. בלי לתכנן. בלי לתת מענה למה שהאוכלוסיה צריכה. אי אפשר לחנות, אי אפשר ללכת על המדרכות ועוד..."

רהט והפזורה

בחודשים האחרונים נרשמה עלייה משמעותית במספר הריסות הבתים בנגב - פרי מדיניותו של השר איתמר בן גביר. אחת ההריסות המתוחות והמתקשרות ביותר בוצעה בתחילת אוגוסט בבית משפחת אבו כף באום בטיין, אז התבצרו התושבים באחד הבתים על מנת למנוע את הריסתו. במקום ההריסה נכחו חברי הכנסת ווליד אל-הוואשלה ויוסף אל-עטאונה, שבכמה הזדמנויות אחרות תיארו את מצוקתם של תושבי הנגב. "דעו לכם שהממשלה הכריזה על חזית שלישית - החברה הערבית הבדואית בנגב", אמר אל-עטאונה בדיון שהתקיים בכנסת בתחילת יולי על הטראומה של ילדים שפוננו בעקבות המלחמה.

ניתן לראות כי סוגיית הריסות הבתים, במיוחד לאחר העימותים באום בטיין, מקושרת לסוגיות פוליטיות נוספות. בהפגנה שהתקיימה באמצע אוגוסט מול בית המשפט בבאר שבע, בהשתתפות פעילים בדואים ויהודים, נשמעו קריאות נגד מדיניות הריסת הבתים לצד סיסמאות נוספות כמו "יד ביד, מגנים על הארץ מהיהוד", "מהנגב לעזה ברכות", "לא פוחדים - ישראל מדינת טרור" ועוד.

תגובות ברשת: "אסור לחשוב שאחרי ההקרבה שלנו ב-7 באוקטובר משהו ישתנה. הזכויות שלנו מגיעות לנו בלי שנצטרך לתת דין וחשבון לאף אחד כדי לקבל אותן, בטח שלא למות"

תובנות

בניגוד לנושאים אחרים, סגנון השיח הרשתי בנושא דיור משתנה מאזור לאזור ומחברה לחברה. בחברה הבדואית הנושא תפס נתח משמעותי מכלל השיח, שעסק בעיקר בהחרפת מדיניות הריסת הבתים. מדיניות זו נתפסת כאמצעי לפגוע בחברה הבדואית תוך ניצול המשך המלחמה. גם בקיבוצי ומושבי הנגב המערבי, האזור שבו הבתים נפגעו בצורה המשמעותית ביותר ושחלק מתושביו טרם שבו לבתיהם, עמדה סוגיית הדיור במרכז השיח, וברשתות זעמו התושבים על המתווה "המנותק והלא-גמיש" של מנהלת תקומה להחזרתם לבתיהם. בערים לעומת זאת התקיים שיח מצומצם יחסית, שכלל בעיקר את חששות התושבים מתנופת הבנייה בהן. ההבדלים בשיח מעידים על האתגרים השונים העומדים בפני כל אוכלוסייה, ומחייבים מתן פתרונות מותאמים לכל בעיה.

השוואה בין ישובים שפוננו לאלו שלא פוננו מחקר כמותני

על מנת לבחון השוואות בין מפונים ללא מפונים, נעשה שימוש במידע חיצוני (לגבי ישובים שפוננו לעומת כאלו שלא פוננו). לאור זאת, יש להתייחס לממצאים כאל הערכה שאינה מדויקת. לניתוח הוכנסו רק התושבים מהישובים היהודים שכן ישובי הבדואים לא פוננו כלל.

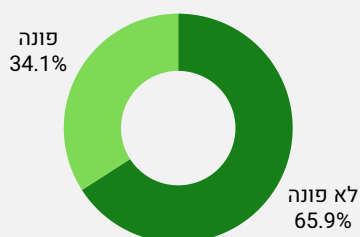
תמונה א' מציגה את שיעור הישובים המפונים מתוך המדגם הכולל; קצת יותר ממחצית ממשיבי המדגם חיובי שובים שפוננו (52%). תמונות ב' ו-ג' מציגות את המידע בהתאם לסוג הישוב. ניתן לראות שיש הבדל משמעותי: 72% מהמשיבים בקיבוצים/מושבים גרים בישובים שפוננו, בעוד בערים מדובר באחוז קטן בהרבה (34%).

כדי לבחון האם היה הבדל במשתנים שנבדקו, בין אנשים שחיים בישובים שפוננו ובין אלו מהישובים שלא פוננו, בוצעו ניתוחי t-test למדגמים בלתי תלויים.

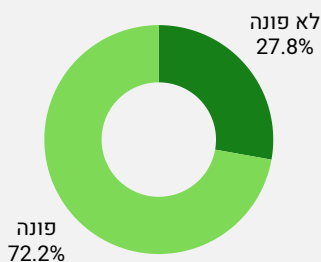
תמונה ד' (מוצג בעמוד הבא) מראה שברוב מדדי ההתמודדות החיוביים - חוסן לאומי, תקווה ומורל - אנשים שחיים בישובים שפוננו מציגים רמות נמוכות יותר ביחס לתושבי ישובים שלא פוננו. בנוגע לחוסן הקהילתי, הדפוס היה הפוך, החוסן הקהילתי היה גבוה יותר בישובים שפוננו.

תמונה ה' (מוצג בעמוד הבא) מציגה תמונת מראה עבור מדדי ההתמודדות השליליים. תסמיני דחק, תסמיני הפרעת דחק פוסט טראומטית, תחושות הסכנה ותפיסת איומים בישובים המפונים גבוהים יותר לעומת הישובים שלא פוננו.

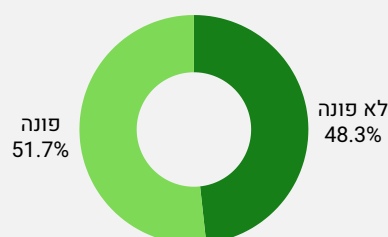
ג. ערים - האם הישוב פונה?

ב. קיבוצים/מושבים - האם הישוב פונה?

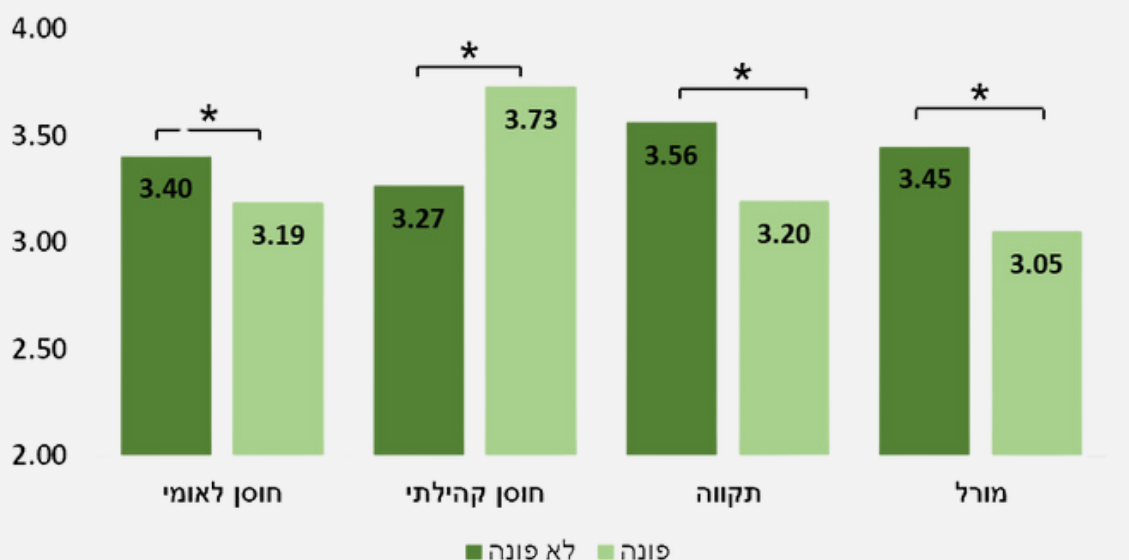
א. כל המדגם - האם הישוב פונה?

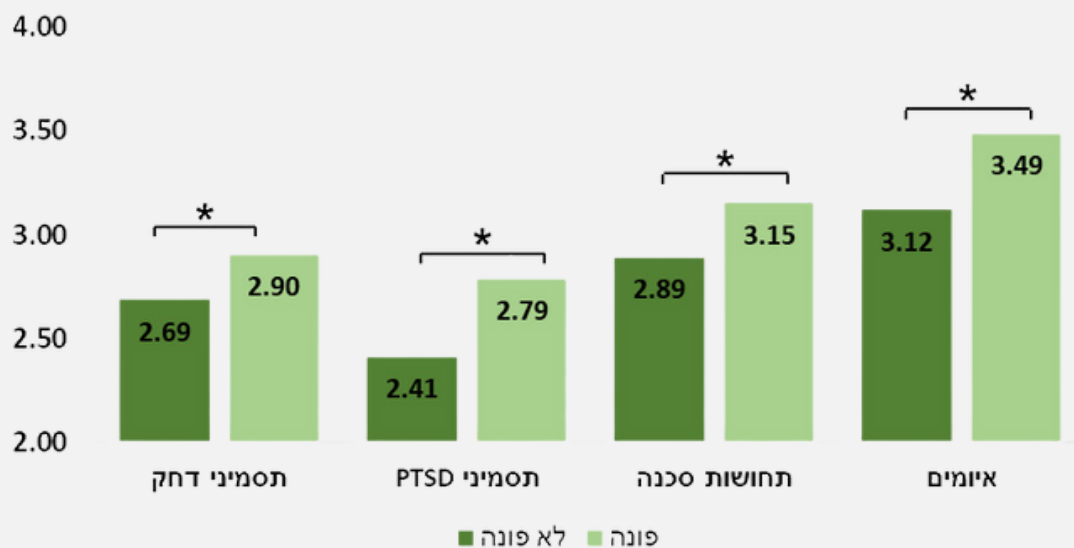
התפלגויות שייכות לישובים מפונים/לא מפונים לפי סוג הישוב: א. כל המדגם; ב. קיבוצים / מושבים; ג. ערים.

מחקר כמותני

ד

ה

השוואות בין ישובים מפונים ישובים שלא התפנו ד: ביחס לתסמיני דחק, תסמיני הפרעת דחק פוסט טראומטית, תחושות סכנה ואיומים; ה. ביחס לחוסן לאומי, חוסן קהילתי, תקווה ומורל. * - השוואות זוגיות מובהקות.

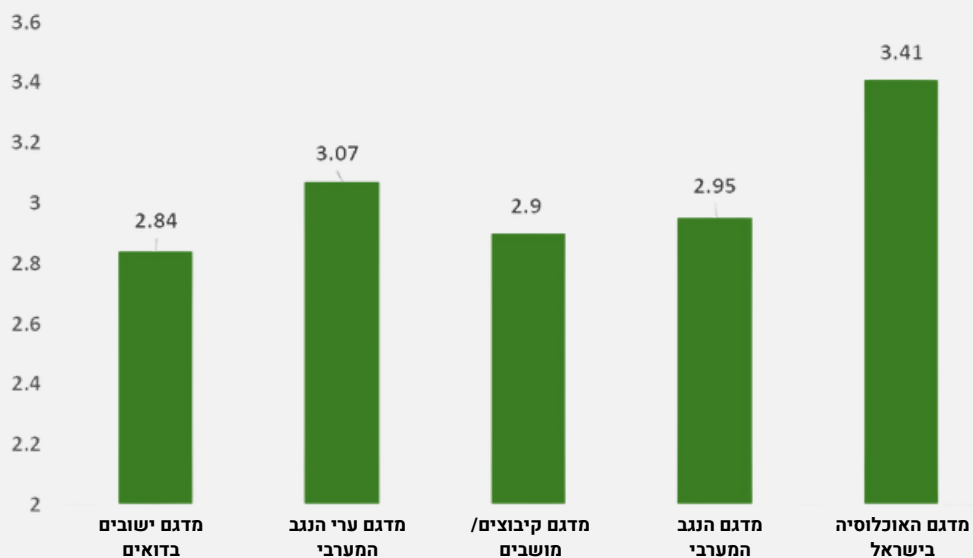
תובנות המחקר הכמותני

הממצא לפיו אנשים מישובים שפוננו מביעים חוסן קהילתי גבוה יותר נראה לכאורה תמוה, אולם ניתן להסבירו בשני אופנים לפחות. ראשית, הדבר עשוי לרמז על כך ששותפות הגורל כמפונים מייצרת פעילות קהילתית מוגברת, שבתורה מעלה את תחושת הקהילתיות. שנית, יתכן שהדבר נובע מכך שרוב המשיבים מהישובים המפונים מגיעים מקיבוצים/מושבים שם הקהילתיות מוגברת לעומת הערים גם בימים כתיקונם. בנוסף, חלק מתושבי הקיבוצים התפנו ביחד לאותו מיקום (מלונות, בניינים בערים), ועל כן הקהילה המשיכה לתפקד כקהילה גם לאחר הפינוי. נראה, אם כן, שלהחלטה להתפנות יחד כקהילה יש ערך גדול. הממצאים בכללם מראים שאנשים מישובים שפוננו מציגים מדדי התמודדות חיוביים פחותים ומדדי התמודדות שליליים מוגברים לעומת אלו מהישובים שלא פונו.

מדד חוסן הוליסטי

מדד החוסן ההוליסטי מאפשר מעקב עתי אחר יעילות תכניות המענה המבוצעות בגזרת הנגב המערבי, כחלק ממאמצי השיקום של חבל ארץ זו. המדד הנוכחי משקף את מדידת הבסיס הנכונה לספטמבר 2024. המדד כולל את שבעת הנושאים שהומלצו בתהליך דלפי מותאם, (שיטה להשגת הסכמה בין מומחים), להכללה במדד החוסן ההוליסטי (הכולל), על פי המשקל היחסי המשוקלל של כל נושא. הנושאים כוללים חוסן חברתי, חוסן קהילתי, חוסן אישי, תקווה, מורל, לכידות חברתית ותחושות סכנה. מדד החוסן ההוליסטי בקרב אוכלוסית הישובים הבדואים מסתמך על חמישה (מתוך שבעה) נושאים, שכן מורל ולכידות חברתית לא נמדדו בקרב מדגם זה.

מדד חוסן הוליסטי

לקבלת מידע נוסף ניתן לפנות במייל:

info@indicate.global

info@newlandnow.org

adini@tauex.tau.ac.il

**מדד חוסן רבעוני נגב מערבי
דו"ח רבעוני – ספטמבר 2024**

ציון שנה למתקפת ה-7.10